

Juuli Qvick

TERMER I MYNDIGHETSTEXTER

En studie av översättning av termer och uttryck från
finska till svenska i THL:s pressmeddelanden

Fakulteten för informationsteknologi och kommunikation
Magisterstudier i flerspråkig kommunikation och översättningsvetenskap
Studieinriktning översättning, svenska
Pro gradu-avhandling
April 2022

SAMMANDRAG

Juuli Qvick: Termer i myndighetstexter. En studie av översättning av termer och uttryck från finska till svenska i THL:s pressmeddelanden
Pro gradu-avhandling
Tammerfors universitet
Magisterstudier i flerspråkig kommunikation och översättningsvetenskap
Studieinriktning översättning, svenska
April 2022

Denna pro gradu-avhandling handlar om översättning av termer i myndighetstexter. Syftet med undersökningen är att ta reda på vilka slags termer och uttryck för covid-19 som förekommer i THL:s pressmeddelanden och hur dessa termer och uttryck har översatts från finska till svenska. Min huvudsakliga fråga är i vilken mån det är fråga om intrakulturell översättning då termer och uttryck översätts i språkparet finska–svenska.

Materialet i undersökningen består av finskspråkiga termer och uttryck för covid-19 och deras översättningar till svenska. Termerna och uttrycken har hämtats från pressmeddelanden publicerade på THL:s webbplats i mars och i april 2020 samt i januari och i februari 2022. Som kompletterande material används ordlistor utgivna av statsrådets kansli och Språkrådet. Analysmetoden är kvalitativ, och den baserar sig på en genomgång av textmaterialet. Analysen består av två delar: en strukturell analys, där termerna indelats i kategorier på basis av strukturen, och en översättningsanalys, där termernas översättningsmotsvarigheter indelats i kategorier på basis av motsvarighetstypen.

Den teoretiska referensramen i studien utgörs av tidigare forskning om översättning av myndighetstexter i Finland samt termer i myndighetstexter. Därtill tar jag upp jag fenomenet intrakulturell översättning och diskuterar dess roll i den finländska översättningskulturen.

Analysen av undersökningsmaterialet visar att det förekommer både enordstermer och flerordstermer i THL:s pressmeddelanden. Enordstermerna är generellt sett mer allmänspråkliga än flerordstermer, medan flerordstermer ofta är mer fackspråkliga än enordstermer. Användningen av både allmänspråkliga och fackspråkliga termer i pressmeddelanden kan motiveras utifrån kommunikationssituationen.

Analysen visar också att intrakulturell översättning är knapp då termer och uttryck för covid-19 översätts från finska till svenska. Bara en liten del av översättningsmotsvarigheterna kan sägas ha uppstått till följd av intrakulturell översättning. Undersökningens väsentligaste resultat är dock att det verkar vara svårt att på ett trovärdigt sätt säga om översättningsmotsvarigheter har influerats av finskan och den finländska kulturen eller om de har hämtats från den svenska kulturen.

Nyckelord: myndighetstexter, termer, översättning, intrakulturell översättning

TIIVISTELMÄ

Juuli Qvick: Termer i myndighetstexter. En studie av översättning av termer och uttryck från finska till svenska i THL:s pressmeddelanden
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Monikielisen viestinnän ja käännöstiiteen maisteriohjelma
Ruotsin kääntämisen opintosuunta
Huhtikuu 2022

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani termien kääntämistä viranomaisteksteissä. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisia koronavirukseen liittyviä termejä ja ilmauksia THL:n lehdistötiedotteissa esiintyy ja miten kyseiset termit on käännetty suomesta ruotsiin. Pääkysymykseni on, missä määrin kyse on kulttuurinsisäisestä kääntämisestä, kun termejä ja ilmauksia käännetään kieliparissa suomi–ruotsi.

Tutkimuksen aineisto koostuu suomenkielisistä koronaan liittyvistä termeistä ja ilmauksista sekä niiden ruotsinkielisistä käännöksistä. Termit ja ilmaukset on poimittu lehdistötiedotteista, jotka on julkaistu THL:n verkkosivuilla maaliskuussa 2020 ja tammi-helmikuussa 2022. Täydentävinä aineistoina toimivat valtioneuvoston kanslian ja Ruotsin kielineuvoston julkaisemat sanastot. Tutkimusmenetelmä on laadullinen, ja se pohjautuu tekstiaineiston tarkasteluun. Analyysi koostuu kahdesta osasta: rakenteellisesta analyysistä, jossa termit luokitellaan kategorioihin rakenteensa perusteella, ja käännösanalyysistä, jossa termien käännösvastineet luokitellaan kategorioihin vastinetyypin perusteella.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu aikaisemmista tutkimuksista, jotka käsittelevät viranomaistekstien kääntämistä Suomessa sekä termejä viranomaisteksteissä. Lisäksi käsittelem kulttuurinsisäistä kääntämistä ja sen roolia suomalaisessa käännöskulttuurissa.

Tutkimusaineiston analyysi osoittaa, että THL:n lehdistötiedotteissa esiintyy sekä yksiosaisia että moniosaisia termejä. Yksiosaiset termit ovat yleisesti ottaen yleiskielisempiä kuin moniosaiset termit, kun taas moniosaiset termit ovat usein erikoiskielisempiä kuin yksiosaiset termit. Sekä yleiskielisten että erikoiskielisten termien käyttö lehdistötiedotteissa voidaan pitää perusteltuna viestintätilanteen vuoksi.

Kokonaisuutena analyysi osoittaa, että kulttuurinsisäinen kääntäminen on vähäistä, kun koronavirukseen liittyviä termejä käännetään suomesta ruotsiin. Vain pienen osan käännösvastineista voidaan sanoa olevan kulttuurinsisäisen kääntämisen tulosta. Tutkimuksen keskeisin tulos on kaiken kaikkiaan se, että on vaikea sanoa tarkasti, ovatko käännösvastineet saaneet vaikutteita suomen kielestä ja suomalaisesta kulttuurista vai ovatko ne peräisin ruotsalaisesta kulttuurista.

Avainsanat: viranomaistekstit, termit, kääntäminen, kulttuurinsisäinen kääntäminen

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING.....	1
1.1	Syfte och forskningsfrågor.....	2
1.2	Tidigare forskning.....	4
1.3	Disposition	5
2	ÖVERSÄTTNING AV MYNDIGHETSTEXTER I FINLAND	7
2.1	Myndighetsöversättning i Finland	7
2.2	Tvåspråkiga myndighetstexter	8
2.3	Intrakulturell översättning och översättningskultur.....	9
3	TERMER I MYNDIGHETSTEXTER.....	12
3.1	Termer, ord och uttryck	12
3.2	Termer i myndighetstexter.....	15
3.3	Termer i tvåspråkig myndighetskommunikation.....	16
3.3.1	Terminologisk enhetlighet och följdriktighet i myndighetstexter	17
3.3.2	Finlandismer	18
4	MATERIAL OCH METOD	20
4.1	Material	20
4.1.1	Undersökningsmaterial	21
4.1.2	Kompletterande material	22
4.2	Metod	24
4.2.1	Termernas struktur.....	25
4.2.2	Översättningsmotsvarigheter	27
5	TERMER OCH UTTRYCK I THL:S PRESSMEDDELANDEN	31
5.1	Termer och uttryck.....	31
5.1.1	Enordstermer.....	32

5.1.2	Flerordstermer.....	37
5.2	Översättning av termer och uttryck	38
5.2.1	Semantisk motsvarighet.....	39
5.2.2	Semantiskt förändrad motsvarighet	42
5.2.3	Bruksmotsvarighet.....	44
5.2.4	Kontextmotsvarighet.....	47
6	SAMMANFATTANDE DISKUSSION.....	49
	REFERENSER.....	55
	BILAGOR	60
	SUOMENKIELINEN LYHENNELMÄ	I

1 INLEDNING

Alla finländare kommer i något skede av sitt liv i kontakt med myndigheter och i takt med det även med myndighetskommunikation – mer eller mindre direkt. Myndighetskommunikation är myndigheternas centrala uppdrag, och en viktig del av ett fungerande samhälle där alla ska ha tillgång till information. Finlands officiella språk är enligt språklagen (2003/423) finska och svenska, och statliga centralförvaltningsmyndigheter är skyldiga att ge information som är väsentlig för individens liv, hälsa och säkerhet på båda nationalspråken i hela landet. Inom hälsovården har denna skyldighet framhävts speciellt under de senaste två åren på grund av coronaviruspandemin, som bröt ut globalt i mars 2020. Den officiella hälsovårdsmyndigheten i Finland, Institutet för hälsa och välfärd, har genom hela pandemin varit skyldig att ge information och anvisningar angående coronaviruset covid-19 som når alla finländare, oavsett vad deras modersmål är (Voipio-Pulkki m.fl. 2021).

Myndigheterna kommunicerar och sprider information ofta via pressmeddelanden som är skrivna för att publiceras i tidningar eller andra massmedier som redaktionellt material (Kankaanpää 2007, 41). Nuförtiden publiceras pressmeddelanden även på nätet och via sociala medier som online-pessmeddelanden (Juholin 2017, 208–209). Pressmeddelanden har en central funktion i myndighetskommunikation speciellt i krissituationer, eftersom lyckad kommunikation kan bidra till hela befolkningens förmåga att klara av krisen (Piehl & Tiililä 2020). I en pandemisituation har den information som myndigheterna förmedlar en exceptionellt stor betydelse, och därför ska den vara tillgänglig inte bara på finska utan också på svenska, engelska, samiska, delvis på ryska och somali och vid behov även på andra språk (Nationell beredskapsplan för en influensapandemi 2012, 139).

I denna studie betraktar jag Institutet för hälsa och välfärds (hädanefter THL) informationsförmedling via pressmeddelanden om coronaviruset covid-19 som ges ut på institutets officiella webbplats. Syftet är att undersöka översättning av termer och uttryck för covid-19 från finska till svenska i institutets pressmeddelanden och därmed belysa tvåspråkiga myndighetstexter samt intrakulturell översättning i Finland. Intrakulturell översättning, det vill säga översättning från ett språk till ett annat inom en och samma kultur, är ett tämligen utforskat ämne både i Finland och i andra länder med två eller flera officiella språk (Hartama-

Heinonen 2014, 120–122). Därför bidrar min studie till översättningsforskning i en finsk kontext och även på ett internationellt plan. Utöver att undersökningen fyller en kunskapslucka kan den även vara nyttig för översättare – inte bara i Finland utan också i Sverige, där man jobbar med detta språkpar även på statlig nivå.

Jag har valt att studera termer och uttryck i THL:s pressmeddelanden på grund av institutets samhällsposition och dess mycket centrala uppgift under pandemin. Enligt Nationell beredskapsplan för en influensapandemi (2012) ansvarar THL i en pandemisituation i samarbete med social- och hälsovårdsministeriet för planeringen och styrningen av kommunikationen på riksnivå. Informationen och praktiska anvisningar läggs ut på THL:s webbplats bland annat i form av pressmeddelanden och webbnyheter. Pressmeddelandena är riktade till medborgarna och de syftar till att tillgodose inte bara den finskspråkiga utan också den svenskspråkiga befolkningens behov av information. Därför är det intressant att betrakta hurdana val man har gjort vid översättning av termer och uttryck som kanske inte är bekanta för mottagarna, men som ska förmedla texternas budskap så tydligt som möjligt.

1.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med min studie är att undersöka i vilken mån det är fråga om intrakulturell översättning då termer och uttryck för covid-19 översätts från finska till svenska i en statlig myndighets pressmeddelanden om coronaviruset covid-19. Materialet har hämtats från THL:s pressmeddelanden i mars och i april 2020 samt i januari och i februari 2022. Som kompletterande material används ordlistor utgivna av statsrådets kansli (finska–svenska) och Språkrådet (svenska–finska och svenska–svenska).

Mina forskningsfrågor är följande:

1. Vilka slags termer och uttryck för covid-19 förekommer i THL:s pressmeddelanden?
2. Hur översätts termer och uttryck för covid-19 från finska till svenska?

Den första frågan strävar efter att redogöra för vilka slags termer och uttryck för covid-19 som förekommer i THL:s pressmeddelanden. Termerna och uttrycken behandlas på basis av

strukturen, och de indelas i analysen i enordstermer och flerordstermer (se avsnitt 4.2.1). Den andra frågan strävar å sin sida efter att redogöra för hur termerna och uttrycken har översatts från finska till svenska, alltså vilka slags översättningsmotsvarigheter som förekommer i THL:s svenskspråkiga pressmeddelanden för de finskspråkiga termerna och uttrycken. Motsvarigheterna indelas i fyra kategorier enligt Ingos (1991, 81–91) kategorisering: semantisk motsvarighet, semantiskt förändrad motsvarighet, bruksmotsvarighet och kontextmotsvarighet. Jag behandlar motsvarighetstyperna närmare i avsnitt 4.2.2.

Ämnesvalet kan motiveras så att man vid översättning från finska till svenska i Finland i möjligaste mån ska följa standardsvenska, det vill säga språkbruket i Sverige. Detta gäller först och främst lagspråket men också myndighetstexter överlag. (Se t.ex. Slaf 2017.) Eftersom svenskspråkiga myndighetstexter i Finland vanligen är översättningar (Lassus 2017b, 111), är det av värde att se i vilken mån det syns att det är fråga om översättningar som produceras *intrakulturellt*.

För att kunna tydliggöra i vilken mån det är fråga om intrakulturell översättning då termer och uttryck för covid-19 översatts från finska till svenska, jämför jag de finlandssvenska översättningsmotsvarigheterna med termer och uttryck som används i Sverige. Som underlag för svenskspråkiga termer och uttryck som används i Finland använder jag en ordlista över termer och uttryck med anknytning till coronavirussjukdom (COVID-19) och undantagsförhållanden (Statsrådets kansli 2021). Jag jämför termerna och uttrycken i THL:s pressmeddelanden och i den ovan nämnda ordlistan med termer och uttryck som används i Sverige, och för det använder jag Språkrådets svensk–finska coronaordlista (2020b) och nyordslistor (2020a; 2021). Med hjälp av ordlistorna försöker jag belysa intrakulturaliteten närmare, det vill säga visa vilka motsvarigheter som kan ha influerats av finskan och den finländska kulturen eller vilka som är rena finlandismer, och vilka motsvarigheter som härstammar från den svenska kulturen.

Den jämförande aspekten i studien omfattar även tidsperioden. Jag har valt att undersöka THL:s pressmeddelanden från två olika skeden i pandemin (våren 2020 och vintern 2022) för att kunna se om det har skett några förändringar i val av termer och uttryck som används för covid-19. På så vis får jag reda på om översättarna vid THL har ändrat sina strategier för översättning i och med att nya termer och uttryck samt ordlistor har utgetts.

1.2 Tidigare forskning

Forskning om översättning av myndighetstexter i Finland och intrakulturell översättning har inte varit särskilt vanliga forskningsämnen. Tvåspråkig myndighetskommunikation har undersökts i någon mån, men fokus har ofta legat på myndighetstexternas likheter och skillnader när det gäller texternas olika dimensioner, såsom funktion, betydelse och tänkta mottagare, i stället för översättning. I tidigare forskning har systemisk-funktionell lingvistik visat sig vara en lämplig teoretisk referensram för att undersöka myndighetstexternas dimensioner, och den kan tillämpas även på översättningsforskning (se House 2015). Ytterligare har myndighetstexter och myndigheternas språkbruk undersökts mycket ur klarspråksperspektiv som dock har koncentrerat sig på ett språk, det vill säga finska eller svenska, och inte inkluderat kontrastiva aspekter (se t.ex. Peiponen 2015; Lillhonga 2016).

Intrakulturell översättning är inget nytt fenomen inom översättningsvetenskapen, men först på 2010-talet har forskare börjat visa intresse för det. I Finland har intrakulturell översättning och intrakulturalitet undersökts i huvudsak av Ritva Hartama-Heinonen (2014; 2017; 2018). I forskningsartikel *Kunskapsluckor och intra- och interkulturella ingrepp i original och översättning* har hon tagit reda på hur intra- och interkulturella ingrepp kommer till uttryck i Astrid Lindgrens Krigsdagböcker 1939–1945 och dess översättning till finska. Analysen visar att det förekommer flera ingrepp i den finska översättningen än i det svenska originalet. Enligt Hartama-Heinonen (2018) kan den tilltänkta läsaren ha svårigheter att förstå vissa hänvisningar till den svenska kulturen och det svenska samhället, varför redaktionella och translatoriska ingrepp behövs. Ingreppen skiljer sig dock efter mottagarna, vilket bevisar att mottagarorientering är viktig då det är fråga om både intra- och interkulturell översättning (se avsnitt 2.3). (Ibid.)

Även Eveliina Tolvanen (2016) tar upp intrakulturell översättning i sin doktorsavhandling *Myndighetskommunikation på två språk – pensionstexter på svenska och finska i Finland och Sverige i ett systemisk-funktionellt perspektiv*. Även om avhandlingens primära fokus ligger på tvåspråkiga myndighetstexter diskuterar hon intrakulturell översättningsverksamhet som en del av myndigheternas textproduktion och jämför texterna utgivna på olika språk i samma land. Både finlandssvenska och sverigefinska myndighetstexter är översättningar från finska respektive svenska, och översättningsprocesserna kännetecknas av att källspråket påverkar de

språkliga val som görs i översättningarna. Språkkontakt med majoritetens språk syns alltså tydligt i översättningarna och i översättningsprocessen. (Ibid.)

I likhet med Tolvanen jämför även Anne Saharinen (2020) i sin pro gradu-avhandling *Hur hänvisar en text till en annan text? En deskriptiv analys av intertextualitet i dataskyddsrelaterade finska originaltexter och deras svenska översättningar* finska myndighetstexter med deras svenska översättningar. Hennes material omfattar finsk- och svenskspråkiga dataskyddsrelaterade myndighetstexter som ofta innehåller explicita citat, hänvisningar och kommentarer om andra texter. Analysen visar att de intertextuella referenserna har översatts med olika strategier: explicita hänvisningar har nästan alltid översatts direkt och endast några har översatts indirekt eller utelämnats. Dessutom har några hänvisningar tillagts till översättningarna. När det gäller citat omfattar de finska myndighetstexterna hela textstycken som har utelämnats i de svenska texterna. (Ibid.)

Översättning av myndighetstexter har dessutom undersökts ur översättarperspektiv. Irene Kvarnström (2020) utreder i sin pro gradu-avhandling *Myndighetsöversättarna får ordet – En intervjustudie om att bli och vara svensköversättare av finska myndighetstexter* hurdana personer som arbetar med att översätta myndighetstexter från finska till svenska i dagens Finland. Med sin studie syftar Kvarnström till att öka kännedomen om yrkesgruppen och synliggöra myndighetsöversättarnas arbete och insats i det tvåspråkiga samhället. Analysen av intervjumaterialet avslöjar bland annat att den grupp översättare som ställt upp inte har siktat på att bli myndighetsöversättare, utan de har ”halkat” in i branschen. Översättarna har också olika motiv att arbeta i branschen: en del av de intervjuade känner sig motiverade av att de deltar i att producera svenskspråkig service i Finland, medan andra lyfter fram ekonomiska motiv. (Ibid.)

1.3 Disposition

I kapitel 1 har jag redogjort för avhandlingens syfte och forskningsfrågor samt beskrivit studiens bakgrund och tidigare undersökningar som anknyter till forskningsämnet. Jag presenterar härnäst dispositionen för resten av avhandlingen.

I kapitel 2 och 3 redogör jag för avhandlingens teoretiska referensram. Teoridiskussionen inleds med att jag behandlar myndighetsöversättning i Finland och presenterar fenomenet intrakulturell översättning i kapitel 2. I kapitel 3 behandlas termer och deras roll i myndighetstexter och i tvåspråkig myndighetskommunikation. I kapitel 4 presenterar jag undersökningens material och metod, närmare sagt de kategoriseringar som jag använder för att analysera materialet i praktiken. I kapitel 5 utförs analysen av undersökningsmaterialet, och slutligen, i kapitel 6, sammanfattas analysen och dess resultat.

2 ÖVERSÄTTNING AV MYNDIGHETSTEXTER I FINLAND

I detta kapitel behandlas översättning av myndighetstexter i Finland. Kapitlet inleds med att jag ger en översikt över myndighetsöversättning i Finland (avsnitt 2.1). Därefter, i avsnitt 2.2, diskuterar jag tvåspråkiga myndighetstexter och berättar närmare hur de produceras och vem som ansvarar för att producera dem. Slutligen, i avsnitt 2.3, presenterar jag begreppen intrakulturell översättning och översättningskultur och diskuterar dem i den finländska kulturkontexten.

2.1 Myndighetsöversättning i Finland

Myndighetskommunikation är ett av myndigheternas mest centrala uppdrag och en väsentlig del av ett samhälle där alla ska ha tillgång till information. Myndigheternas kommunikation styrs av lagstiftningen, och det är i första hand lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (1999/621) och språklagen (2003/423) som stipulerar vilka slags skyldigheter myndigheterna har gentemot invånarna. Lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet reglerar myndigheternas skyldighet att kommunicera med allmänheten, och språklagen tryggar individens rätt att använda sitt eget språk i kontakt med statliga myndigheter samt fastställer myndigheternas skyldighet att sprida information på två eller flera språk. (Lassus 2017a, 102.)

Myndigheterna tillgodoser befolkningens behov av information med myndighetstexter. Myndighetstexter är texter som utges eller produceras av en myndighet eller en annan offentligrättslig institution som erbjuder offentliga tjänster och som kan jämföras med en myndighet (Tolvanen 2016, 19). Myndighetstexternas huvudsakliga uppgift är att förmedla viktig information om myndigheternas verksamhet till medborgarna och instruera medborgarna att använda sina rättigheter och uppfylla sina skyldigheter (Heikkinen m.fl. 2000, 35).

I Finland översätts myndighetstexter först och främst till svenska, men även till andra språk. Vid statliga myndigheter och inom den offentliga förvaltningen utgör myndighetsöversättningar från finska till svenska största delen av översättningsarbetet, men texter översätts också bland annat till engelska och ryska. Vid statsrådets kanslis översättnings- och språksektor är exempelvis den svenska språkenheten tydligt den största enheten: år 2015 sysselsatte enheten 45 översättare, medan enheten för främmande språk sysselsatte bara 16

översättare (Petrell 2015). Vid de större statliga myndigheterna översätts texterna ofta av egna översättare, men hos många myndigheter upphandlas översättningar också av externa tjänsteproducenter, särskilt då det gäller översättningar till språk andra än svenska och engelska (Petrell 2013, 159).

Eftersom Finland officiellt är ett tvåspråkigt land har en stor del av de myndighetstexter som översätts från finska till svenska med lagstiftning och offentlig förvaltning att göra. Virtanen (2019, 24) påpekar att svensköversättarnas arbete till exempel inom statsförvaltningen huvudsakligen består av lagöversättning och översättning av texter för nationella behov eller i syfte att befrämja nordiskt samarbete. Detta omfattar bland annat översättning av regeringspropositioner, förordningar, handlingar som behövs vid regeringens och ministeriernas beslutsfattande, pressmeddelanden, tal och rapporter (Petrell 2015). De engelska och delvis även de ryska översättarnas arbete fokuserar däremot på texter avsedda för internationell publik och internationella syften, och lagöversättning utgör bara cirka 10 procent av arbetet (Virtanen 2019, 24–25). Arbetet omfattar översättning av handlingar som behövs av ministeriernas internationella verksamhet, pressmeddelanden och tal, men även i allt större utsträckning översättning av finsk lagstiftning i huvudsak till engelska (Petrell 2015).

2.2 Tvåspråkiga myndighetstexter

I Finland sker en stor del av översättningen i språkparet finska och svenska inom ramen för olika myndigheters och offentligt rättsliga institutioners verksamhet (Lassus 2017b, 111). Om översättning mellan de två nationalspråken föreskrivs kortfattat i lagen: två officiella språk förutsätter att information som till exempel statliga, tvåspråkiga myndigheter riktar till allmänheten ska ges på finska och svenska i hela landet. Myndigheternas utredningar, beslut eller andra liknande texter behöver inte översättas som sådana, men myndigheten ska se till att både den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningens behov av information tillgodoses. (Språklag 2003/423.) Informatörerna vid en myndighet eller enskilda tjänstemän har friheten – inom ramen för lagstiftningen – att besluta om vad som skrivs och översätts, det vill säga vilka dokument som anses vara så viktiga att de borde finnas på båda språken. All den information som myndigheterna producerar och ger ut på finska finns alltså inte att tillgå på svenska. (Lassus 2017a, 103.)

Myndigheterna kan enligt lagstiftningen själv välja sättet att tillgodose den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningens behov av information: texterna behöver inte nödvändigtvis översättas till svenska, utan de kan också skrivas på svenska parallellt med de finska texterna, såsom bland annat Folkpensionsanstalten har gjort (se Lassus 2010). Det finns dock anledning att anta att de flesta finlandssvenska offentliga texterna, särskilt sådana som berör offentlig maktutövning eller service, vanligen är översättningar. Detta beror helt enkelt på att det finländska samhället till stor del fungerar på majoritetsspråket finska, och endast på Åland och i vissa kommuner på fastlandet där svenska är majoritetsspråket skriver myndigheterna sina texter enbart (eller åtminstone först) på svenska. Alla andra myndighetstexter skrivna på svenska i Finland kan anses vara översättningar. (Lassus 2017b, 111.)

När det finns ett lagstadgat krav på att producera information och publicera myndighetstexter på både finska och svenska inom samhällets olika sektorer och områden finns det också ett stort behov av kunniga översättare som arbetar med detta språkpar. I en omfattande enkätundersökning som Jannika Lassus (2014; 2017b) genomförde bland översättare i språkparet finska och svenska år 2012 kom det fram att det är vanligt för svensköversättare i Finland att vara anställda av en myndighet, en kommun eller en motsvarande offentlighetsrättslig institution. Enkäten bestod av 50 frågor som besvarades av 138 respondenter, och drygt 40 procent av dem uppgav att de arbetade inom ”det allmänna”. Egenföretagare utgjorde däremot 30 procent av respondenterna. (Lassus 2017b, 112–113.)

I undersökningen kartlades även vilka typer av texter svensköversättare i Finland typiskt översätter. De flesta översättningarna mellan finska och svenska är myndighetstexter och andra institutionella texter som har informerande, instruerande och föreskrivande funktioner, och både fast anställda översättare i den offentliga sektorn och egenföretagare sysslar med dem. Andra vanliga textgenrer är utlåtanden och beslutstexter, allmänna texter, brev, reklam och marknadsföring samt andra företagsinterna och -externa texter. (Lassus 2014, 229; 2017b, 116.)

2.3 Intrakulturell översättning och översättningskultur

Med översättning avses generellt sett en verksamhet som bedrivs mellan språk och kulturer i syfte att främja förståelse mellan människor och nationer. Denna standarddefinition antyder att översättning är både *interlingvalt* och *interkulturellt* och därmed har ett starkt inbyggt från-till-

element, där man övergår från ett språk till ett annat mellan två kulturer. (Hartama-Heinonen 2014, 119.) Intrakulturell översättning är en form av interlingval översättning som sker mellan två officiella språk som talas i samma land och kultur. Intrakulturell interlingval översättning är globalt sett sällsynt, men i officiellt två- eller flerspråkiga länder, som i bland annat Finland, Kanada, Schweiz och Belgien, är den en vedertagen praxis och en väsentlig del av ett fungerande och språkligt jämlikt samhälle. (Hartama-Heinonen 2018, 19–20.)

I Finland är översättning inom språkparet finska och svenska både interkulturell och intrakulturell verksamhet: å ena sidan översätts texter med tanke på varu- eller kulturimport och -export till och från Sverige och även andra nordiska länder, å andra sidan med tanke på ”internt” bruk som syftar till att tillgodose finländarnas egna behov. Att texter översätts för i första hand inhemskt bruk gör situationen väldigt speciell: kulturen är inte främmande utan densamma, källspråket i sig är inte främmande utan det andra inhemska språket, och omgivningen är inte heller ny utan förblir förändrad. Eftersom den finlandssvenska och den finlandsfinska delen av befolkningen lever i ett gemensamt samhälle och en gemensam kultur, utvecklas de parallellt, och eventuella luckor i terminologin och lexikonet försvinner snabbt. (Hartama-Heinonen 2014, 120; 2018, 20.)

Kultur är ett invecklat och mångfasetterat begrepp som har fått ett flertal olika definitioner inom olika discipliner. Inom översättningsvetenskapen betraktas kultur ofta i förhållande till språk. I vardagligt tänkande kan språket framstå som en faktor som definierar, skiljer och förenar kulturer, men en gemensam kultur förutsätter inte ett gemensamt språk (Vetenskapstermbanken i Finland 2022). Enligt Jurij Lotmans (1990) tankar kring kultur borde den framför allt ses som ett semiotiskt rum som består av allt det som vi känner att är vårt eget och bär betydelse.

I denna studie närmar jag mig kulturen ur ett geografiskt och historiskt perspektiv i enlighet med Ritva Hartama-Heinonens (2017; 2018) tankar och sätt att tillämpa begreppet i en översättningsvetenskaplig undersökning. Jag betraktar kultur som något som anknyter till ett begränsat geografiskt område, till exempel en region, en stat eller ett annat geografiskt område eller en administrativ enhet. Enligt Hartama-Heinonen (2018, 20) är en sådan tolkning möjlig i samband med Finland: nationalspråken finska och svenska samt den finländska kulturen och Finland hör inherent ihop. Därför följer den finländska kulturen i min studie alltså Finlands geografiska gränser.

Det är dock värt att påpeka att allt som tillhör en viss kultur inte nödvändigtvis är ursprungligt i den kulturen utan kan ha tillhört en annan kultur. Vissa delar av kulturen kan därför anses vara översatta. Utifrån ett kultursemiotiskt tankesätt omfattar den finländska kulturen det som vi har velat förstå och har därmed översatt, så att det som ursprungligen har varit främmande och tillhört en annan kultur, har blivit vårt eget (Hartama-Heinonen 2018, 20).

Intrakulturaliteten har en framträdande roll i finländsk översättningsverksamhet då det är fråga om översättning i språkparet finska och svenska. Den är dock inte till alla delar dominerande i Finland, utan Europeiska unionen och Sverige har en inverkan på myndighetsspråket och språkanvändningen överlag (Hartama-Heinonen 2014, 123). Den intrakulturella aspekten i översättningsverksamheten bygger för sin del upp den finländska översättningskulturen. Med översättningskultur avses etablerade, socialt och kulturellt betingade tillvägagångssätt att arrangera översättning och tolkning i ett samhälle, i en gemenskap eller i en institution. Översättningskultur omfattar bland annat samhälleliga praktiker, konventioner, normer, ideologier, förväntningar och värderingar som är relaterade till översättnings- och tolkningsverksamheten. (Kujamäki 2013, 33.)

3 TERMER I MYNDIGHETSTEXTER

Detta kapitel behandlar termer i myndighetstexter. Kapitlet inleds med att jag definierar begreppet term, klargör skillnaden mellan en term och ett ord och berättar hur termer kan bildas (avsnitt 3.1). Därefter, i avsnitt 3.2, diskuterar jag termernas roll i myndighetstexter. Begreppet *myndighetstext* används här som överordnat begrepp för alla slags författnings-, lag- och myndighetstexter som produceras och utges av en myndighet eller en annan offentligrättslig institution som kan jämföras med en myndighet. Slutligen, i avsnitt 3.3, behandlar jag termer, terminologisk enhetlighet och följdriktighet samt ett finländskt särdrag, det vill säga finlandismer, i anknytning till tvåspråkiga myndighetstexter.

3.1 Termer, ord och uttryck

Det första man oftast tänker när man hör ordet *term* är språkliga uttryck i svårlästa, invecklade texter inom ett fackområde, såsom teknologi eller medicin. Termer har traditionellt sett ansetts tillhöra endast fackspråk, det vill säga facktexter och annan fackspråklig kommunikation mellan experter, men termer förekommer inte bara i fackspråk, utan också i allmänspråket (Pasanen 2015, 178).

Fackspråk är ett diffust och svårdefinierat begrepp, men vanligtvis används det för kommunikation inom ett avgränsat specialområde som karakteriseras av terminologi och vissa stilistiska och syntaktiska särdrag (TEPA-termbank 2022a). Fackspråk betraktas ofta i förhållande till allmänspråk, som anses vara en motsats till fackspråk i och med att det är en ”språkform som kan användas för allehanda ändamål” (SAG 1999). Detta kan dock vara en problematisk synpunkt, eftersom gränsen mellan allmänspråk och fackspråk är allt annat än tydlig. Bland annat påpekar Nuopponen och Pilke (2010, 58) att det finns en ständig växelverkan mellan allmänspråk och fackspråk speciellt när det är fråga om ordförrådet. Fackspråkliga uttryck blir bekanta för den stora allmänheten via massmedier, facklitteratur och reklam. Då man börjar använda ett fackspråkligt uttryck i allmänspråk, blir det oftast kontextbundet, dess betydelse vidgas och det används mer approximativt. (Ibid.) Men eftersom ordförrådet överlappar i så många avseenden, är det inte ändamålsenligt att betrakta fackspråk och allmänspråk som direkta motsatser till varandra.

Ett annat sätt att betrakta och definiera begreppet fackspråk är att beakta kommunikationssituationen. Nuopponen och Pilke (2010, 58–59) skiljer mellan tre olika kommunikationssituationer: kommunikation från lekman till lekman, från expert till lekman och från expert till expert. I vardaglig kommunikation mellan lekmän används allmänspråk, i kommunikation från expert till lekman behövs ett populariserat språk och i kommunikation mellan experter används etablerat fackspråk. (Ibid.) Laurén (1993, 13) lyfter fram en situation till och redogör för möten mellan experter från olika fackområden. Experterna kan inte använda sina fackspråk som sådana utan behöver förenklat fackspråk (ibid.).

Ett kännetecknande drag för fackspråk och alla facktexter är att det förekommer termer och uttryck från många områden (Laurén 1993, 93). Begreppet *term* kan definieras på olika sätt. I allmänspråket definieras det som ”ett fackspråkligt ord eller uttryck för begrepp” i syfte att skilja en term från ett ord. I terminologiläran används en mer precis definition, nämligen ”en benämning på ett allmänbegrepp”. Denna definition skiljer begreppet term från begreppet namn, det vill säga benämning på ett individualbegrepp. (Språkrådet 1999, 14.) Denna distinktion är viktig med tanke på studiens material, som uteslutande består av allmänbegrepp (se avsnitt 4.1).

I enlighet med terminologilärans definition på term avses även i denna studie med begreppet term en benämning på ett allmänbegrepp som används inom ett visst fackområde (Kuhmonen 1999, 180). En term kan utöver bokstäver innehålla siffror, tecken och symboler. Majoriteten av termerna är substantiv, men även verb och adjektiv kan fungera som självständiga termer. (Nuopponen & Pilke 2010, 61–62.)

Till strukturen kan en term vara *enordsterm* eller *flerordsterm*. I enordstermer ingår termer som består av ett ord: man kan skilja mellan enkla termer, avledda termer, sammansatta termer och förkortningstermer. I flerordstermer ingår däremot termer som består av fler än ett ord. De kan bland annat bestå av substantiv med adjektivisk bestämning, verb och partikel och längre fraser som innehåller prepositioner. (Se avsnitt 4.2.1.) Ibland kan det vara svårt att i en text avgränsa flerordstermer som består av många delar. Detta beror på att olika språk har olika strukturer: en term och dess översättningsmotsvarighet behöver därmed inte ha samma struktur. (Nuopponen & Pilke 2010, 62–63.)

Eftersom många termer ser ut som ord och uttryck i allmänspråket, kan det ibland vara svårt att exakt veta när det är fråga om en term och när det är fråga om ett allmänspråkligt uttryck. En betydande skillnad mellan ett allmänord och en term anses dock vara att ordens betydelse beror på textsammanhanget, medan termernas betydelse inte gör det. Termer tillhör ett visst fackområde och därmed har ett mer begränsat användningsområde än ord och uttryck i allmänspråket. (Nuopponen & Pilke 2010, 70.) Utöver kontexten kan man betrakta kommunikationssituationen. Om man håller sig till tanken att termer tillhör fackspråk och därigenom till kommunikation mellan experter, är termer endast termer då de används i fackspråklig kommunikation (Nuopponen & Pilke 2010, 61). Denna tanke stöds även av Pasanen (2015, 179) som menar att termer uttryckligen är benämningar på begrepp som tillhör fackspråk och därmed är kännetecknande för fackspråkskommunikation. Detta kan dock vara lite problematiskt, eftersom termer förstås kan användas även av lekmän. Då faller en stor del av det fackspecifika vetandet bort, vilket gör att termer blir ”allmänspråkliga”. (Nuopponen & Pilke 2010, 61.)

I likhet med allmänspråket utvecklas och förändras även fackspråk med tiden. Nya termer uppstår ständigt och äldre faller så småningom ur bruk. Nya begrepp och ändringar i de gamla begreppens innehåll medför att det också behövs nya termer. Språkets förmåga att producera nya uttryck är dock begränsad, och därför är det vanligt att låna olika element när man bildar nya termer. Man kan låna element bland annat från allmänspråket, andra fackområden, främmande språk, dialekter och även fackslang. (Nuopponen & Pilke 2010, 71, 74.)

Eftersom allmänspråk och fackspråk inte är några separata språkvarianter som lever i ett vakuum, förekommer det inom alla fackområden termer som är lån från allmänspråket. Särskilt om fackområdet är vardagsnära kan det vara svårt att veta vad som är en term, alltså vilka uttryck som syftar på begrepp som inom området får en speciell, från vardagliga sammanhang skild betydelse. (Nuopponen & Pilke 2010, 71–72.) Ett exempel på detta är termen *feber*, som i anknytning till medicin får en mer begränsad betydelse än i allmänspråket.

Utöver allmänspråket kan man också låna termer från andra fackområden (Nuopponen & Pilke 2010, 72). När man tar en term från ett fackområde och börjar använda den som sådan i ett annat område är det fråga om *polysemi*. Polysemi syftar på en relation mellan benämningar och begrepp i ett visst språk i vilken en benämning motsvarar två eller flera begrepp som har vissa gemensamma kännetecken (TEPA-termbank 2022b). Polysemi mellan olika fackområden är

normalt och orsakar i vanliga fall inga missförstånd, vilket gör att man kan låna termer och uttryck som används inom andra fackområden. Polysemi gäller även olika språkvarieteter, och bland annat finlandssvenska och sverigesvenska drabbas av det. (Nuopponen & Pilke 2010, 72–73.) Ett exempel på en term som motsvarar flera begrepp inom olika områden är *isolering*.

Termer kan också bildas genom lån från andra språk. Det finns olika typer av lån: man kan tala bland annat om lånord eller allmänlån (t.ex. *restriktion*), främmande ord eller speciallån (t.ex. *social distans*), översättningslån (t.ex. *gränssamfund*) eller citatlån (t.ex. *lockdown*). Ibland används främmande ord eller citatlån som termer parallellt med en inhemsk variant. (Nuopponen & Pilke 2010, 73; mina exempel.)

Slutligen är det möjligt att använda dialekter och fackslang som källa, då nya termer bildas. De är dock inte lika vanliga som lån från allmänspråk och främmande språk, men det förekommer dialektala termer och fackslangstermer inom olika områden, oavsett om de är allmänt accepterade eller inte. Kännetecknande för sådana termer är att de vanligen uppstår utan planering och ofta är beskrivande och korta. (Nuopponen & Pilke 2010, 74.) Ett exempel på detta är termen *maskne*, som bildats av orden *mask* och *akne*.

Ovan har jag beskrivit skillnaderna mellan term och ord och redogjort för hur termer kan vara till strukturen och hur de kan bildas. Motiveringen för redogörelsen är att termens utseende på källspråk påverkar hur den översätts. I denna studie gör jag dock ingen terminologisk begreppsanalys, utan belyser facktermer i myndighetskommunikation.

3.2 Termer i myndighetstexter

Språket i myndighetstexter, det vill säga myndighetsspråk, är inte vilket språkbruk som helst. Med myndighetsspråk avses det språk som myndigheter producerar och använder i myndighetstexter och generellt i sitt arbete (Kotus 2020). Myndighetsspråk är därmed en typ av fackspråk.

Myndighetstexter, som alla andra facktexter, präglas av etablerade professionella uttryck och termer från olika fackområden (Lassus 2017a, 99). I facktexter uttrycker termer vissa fackspecifika begrepp som tillhör ett begreppssystem. Salli Kankaanpää (2006, 89), som har

undersökt förvaltningstexter och myndigheternas språkbruk, menar att en term syftar på en del av ett visst begreppssystem inom ett specifikt fackområde och därmed på hela det underliggande begreppssystemet. Därav följs att användningen av termer också bidrar till utförliga och innehållsligt precisa texter. Men även om det förekommer facktermer i myndighetstexter föredras särskilt i myndigheternas pressmeddelanden allmänspråkliga ord och uttryck (Kankaanpää 2006, 91). I myndighets- och förvaltningstexter används ofta så kallade delfiska termer, som till formen liknar allmänspråkliga ord eller som bildas av allmänord genom kombinationer eller avledningar (se Riggs 1990; Setälä 1995). I kommunikation som riktas till lekmän strävar man alltså efter att använda appellativ som synonym till facktermer i stället för vetenskapliga facktermer (Pasanen 2015, 180).

Med hjälp av termer förmedlas i myndighetstexter följaktligen avancerad kunskap som anknyter till olika fackområden. När myndigheterna kommunicerar med den stora allmänheten som består av både lekmän och experter från olika områden, använder de ett populariserat språk eller förenklat fackspråk. Termer kan förekomma i sin etablerade, vetenskapliga form eller i sin mer allmänspråkliga form. Även om det ingår en hel del termer och etablerade professionella uttryck i myndighetstexter, kan de även innehålla stilistiskt sett ledigare allmänspråk, vilket hjälper läsaren att komma över eventuella kunskapsbarriärer och förstå innehållet (Lassus 2017a, 98–99).

I denna studie undersöker jag fackspecifika termer och uttryck i myndighetstexter som är publicerade av en nationell hälsovårdsmyndighet, men som är riktade till allmänheten, vilket förutsätter en ständig balansgång mellan fackspråk och allmänspråk av skribenten.

3.3 Termer i tvåspråkig myndighetskommunikation

I Finland har vi en lång tradition av att översätta olika slags myndighetstexter. Fram till början av 1900-talet skrevs lagar i Finland på svenska och översattes sedan till finska (Slaf 2017, 47). I och med att den politiska situationen i Finland ändrades år 1906 blev finskan också ett arbetspråk vid lagberedningen, och efter det användes finskan även som beredningsspråk för de flesta betänkanden (Pajula 1960, 237; Mattila 2017, 269). Sedan dess har myndighetstexter för det mesta antingen skrivits först på finska och sedan översatts till svenska eller skrivits parallellt på båda språken (Lassus 2017a; Mattila 2017).

När man skriver och översätter myndighetstexter från finska till svenska ska man sträva efter att använda nutida, vårdad sakprosa. Dessutom borde det svenska myndighetsspråket i Finland i så hög grad som möjligt följa allmänsvenska normer. (Slaf 2017, 49–50.) Men även om det finns rekommendationer om hur språket borde se ut, är det svenska myndighetsspråket i Finland dock inte helt som myndighetsspråket i Sverige. Detta beror i stor utsträckning på hur texterna produceras: i Sverige skrivs myndighetstexterna direkt på svenska, medan man i Finland översätter en stor del av de svenskspråkiga myndighetstexterna från finska. Finska språket sätter därmed sin prägel på översättningarna. (Lassus 2017a, 97.)

Vid översättning av myndighetstexter från finska till svenska kan särskilt termbruket medföra utmaningar för översättaren. Även om myndighetssvenskan i Finland ska skilja sig så lite som möjligt från myndighetsspråket i Sverige, måste man se till att terminologin stämmer överens med den svenska terminologi som använts i tidigare och angränsande myndighetstexter, om det inte finns skäl att anta att terminologin till exempel är föråldrad (Slaf 2017, 50). Det finns alltså ett krav på terminologisk enhetlighet och följdriktighet när det gäller upprättande och översättning av myndighetstexter.

3.3.1 Terminologisk enhetlighet och följdriktighet i myndighetstexter

Terminologisk enhetlighet och följdriktighet är särskilt viktiga i myndighetstexter. Kravet på ett klart och begripligt myndighetsspråk förutsätter att ord, uttryck och särskilt facktermer används konsekvent. För att läsaren ska kunna förstå texten och handla rätt, måste hen kunna utgå från att ett ord eller uttryck har samma betydelse i hela texten samt i andra texter inom samma ämnesområde. Kravet på följdriktighet gäller speciellt begrepp som definieras i lagen, eftersom orden då kan ha en annan innebörd än i allmänspråket. Därtill ska även övriga ord som får en viss innebörd vid tolkning av lagar samt facktermer från olika områden användas konsekvent. (Slaf 2017, 139.)

Terminologisk enhetlighet och följdriktighet är inte bara viktiga i myndighetstexter och inom ett visst ämnesområde eller ett rättssystem utan också med tanke på internationella sammanhang. EU är ett exempel på ett organ som producerar nya termer i snabb takt (Nuopponen & Pilke 2010, 74). De svenska texterna i EU är gemensamma för Sverige och Finland, varför det är viktigt att sträva efter att använda samma termer i båda länderna (Reuter

2014, 21–22). Eftersom EU-förordningarna är direkt tillämpliga i medlemsstaterna, bör terminologin i förordningarna iakttas i den nationella lagstiftning som innehåller hänvisningar till dem. Om terminologin inte stämmer överens med terminologin i den finländska lagstiftningen ska man överväga om den börjar bli föråldrad eller om det finns andra skäl till att övergå till terminologin i Sverige. (Slaf 2017, 53.)

Översättning av myndighetstexter förutsätter alltså en ständig balansgång mellan det svenska myndighetsspråket i Finland och det svenska myndighetsspråket i Sverige. Men även om termerna och språkbruket i övrigt borde ligga så nära som möjligt språkbruket i Sverige, finns det ett undantag där den finlandssvenska terminologin prioriteras framför den sverigesvenska, nämligen då det är fråga om finlandismer.

3.3.2 Finlandismer

I tvåspråkiga myndighetstexter kan en del av termerna vara finlandismer. Med *finlandism* avses enligt Reuter (2014, 14) ”ett ord eller uttryck som bara eller huvudsakligen används i Finland eller som i Finland används i en annan betydelse än i Sverige”. Finlandismer omfattar alla de språkliga särdrag som kännetecknar finlandssvenskan, och de förekommer både i allmänspråket och i olika fackspråk, inklusive myndighetsspråk (Hällström-Reijonen 2012; Slaf 2017, 51).

Finlandismer är av olika slag. För det första förekommer ålderdomliga ord eller ordformer som tidigare också har funnits i Sverige. För det andra har man i finlandssvenskan bildat egna ord och uttryck som påverkats av finskan och tidigare även av ryskan. Dessa ord är vanligen lånord och översättningslån. För det tredje förekommer svenska ord som används bara i Finland. Dessa ord betecknar sådana företeelser som är speciella för Finland eller som avviker från motsvarande företeelse i Sverige. (Reuter 2014, 14; Slaf 2017, 51.) De flesta finlandismer förekommer parallellt med de sverigesvenska alternativen, och den sverigesvenska motsvarigheten kan ofta användas även i finlandssvenskan (Hällström-Reijonen 2012, 79).

De finlandismer som förekommer i myndighetstexter är oftast sådana som beror på den finländska lagstiftningen och de finländska samhällsförhållandena (s.k. obligatoriska eller officiella finlandismer) och sådana som återspeglar det finlandssvenska allmänspråket eller som har kommit in i form av översättningslån eller liknande. Officiella finlandismer, det vill säga

ord och uttryck som är etablerade genom lagstiftning eller andra auktoriserade beslut, förekommer förstås inom alla samhällsområden, men inom förvaltningen och lagstiftningen har de en särskild roll. I Finland används till exempel vissa hävdvunna finländska benämningar för några statliga institutioner och tjänstemän, trots att de har motsvarigheter i Sverige. Officiella finlandismer omfattar även sådana finländska begrepp som inte har någon direkt motsvarighet i Sverige. I sådana fall måste man skapa nya termer också på svenska. (Hällström-Reijonen 2012, 83; Slaf 2017, 51.)

4 MATERIAL OCH METOD

I detta kapitel presenterar jag avhandlingens material och metod. Jag börjar med att beskriva i avsnitt 4.1 hur jag samlade in materialet, varefter jag presenterar undersökningsmaterialet (avsnitt 4.1.1) och det kompletterande materialet (avsnitt 4.1.2). I samband med presentationen av materialet behandlar jag också de myndigheter som har publicerat materialet, det vill säga THL, statsrådets kansli och Språkrådet. Därefter, i avsnitt 4.2, beskriver jag den analysmetod som jag använder för att analysera mitt material och berättar hur jag har gått till väga med att analysera materialet i praktiken. Till slut går jag igenom kategoriseringarna och förklarar några centrala begrepp (avsnitt 4.2.1 och 4.2.2).

4.1 Material

Materialet i denna studie består av finskspråkiga termer och uttryck för covid-19 och deras översättningar till svenska. Materialet har hämtats från pressmeddelanden publicerade på THL:s officiella webbplats. Som kompletterande material används ordlistor utgivna av statsrådets kansli och Språkrådet.

Materialinsamlingsprocessen var enkel. Först hämtade jag alla de svenskspråkiga pressmeddelanden på THL:s webbplats som har publicerats i mars och i april 2020 samt i januari och i februari 2022, varefter jag hämtade pressmeddelandenas finskspråkiga originaltexter. Jag skapade två svenskspråkiga och två finskspråkiga textkorpor av pressmeddelandena, en per språk och år. Efter det hämtade jag fyra olika ordlistor i tre olika språkinriktningar (finska–svenska, svenska–finska och svenska–svenska) från statsrådets kanslis och Språkrådets webbplatser.

Efter att ha hämtat pressmeddelandena och ordlistorna gick jag igenom alla pressmeddelanden och plockade fram termer och uttryck för coronaviruset covid-19. Med *term* avses i denna studie en benämning på ett fackspecifikt begrepp som används inom ett visst fackområde (Kuhmonen 1999, 180). Jag har begränsat materialet så att endast följande ord och uttryck räknas som termer. De 1) är substantiv eller adjektiv, 2) syftar på ett allmänbegrepp och 3) förekommer både i statsrådets kanslis (2021) ordlista och i en eller flera av Språkrådets (2020a; 2020b; 2021)

ordlistor. Synonymer eller avvikande ordformer (t.ex. *coronavirussmitta* – *coronasmitta*) har inte tagits i beaktande och räknats med i undersökningsmaterialet.

4.1.1 Undersökningsmaterial

Avhandlingens undersökningsmaterial består som sagt av termer och uttryck för coronaviruset covid-19 i THL:s pressmeddelanden (se THL 2020a; 2022a [*Nyheter om det nya coronaviruset*] och THL 2020b; 2022b [*Uutisia aiheesta koronavirus COVID-19*]). Orsaken till att jag hämtade materialet från online-pessmeddelanden är att de är fritt tillgängliga myndighetstexter riktade till den stora allmänheten. Enligt Hanell (2012, 105) är webben en alltmer central kommunikationskanal för myndigheter, varför det är logiskt och motiverat att studera termer och uttryck i just online-pessmeddelanden.

THL, det vill säga Institutet för hälsa och välfärd, är en självständig sakkunniginrättning inom social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde, som undersöker och följer upp befolkningens välfärd och hälsa samt utvecklar åtgärder för att främja dem (THL 2021). Under coronapandemin har THL haft en mycket central och synlig roll. Den har ansvarat bland annat för sammanställning och upprätthållande av en aktuell epidemiologisk lägesbild på riksomfattande och regional nivå samt av nationell uppföljning, bedömning och informationsstyrning (Voipio-Pulkki m.fl. 2021, 26, 30). Lagen om smittsamma sjukdomar (2016/1227) ålägger dessutom THL att tillhandahålla information om uppföljningen och bekämpningen av smittsamma sjukdomar samt ge instruktioner om hur man kan undvika smitta och förebygga smittspridning.

Såsom alla statliga centraförvaltningsmyndigheter är även THL en tvåspråkig myndighet, vilket betyder att dess meddelanden, kungörelser och anslag samt annan information till allmänheten ska finnas på finska och svenska (Språklag 2003/423). De pressmeddelanden som jag använder som källa för termer och uttryck i denna studie har ursprungligen skrivits på finska och sedan översatts till svenska, vilket är en vedertagen praxis inom den finska statsförvaltningen och vid tvåspråkiga statliga myndigheter (se t.ex. Lassus 2010, 27). Sammantaget kan påpekas att alla pressmeddelanden på THL:s webbsida inte förekommer på båda språken och att största delen av de svenskspråkiga pressmeddelandena har publicerats efter de finskspråkiga.

Undersökningsmaterialet består sammanlagt av 38 finskspråkiga termer och uttryck för covid-19 (se bilaga 1). Termerna, uttrycken och deras översättningsmotsvarigheter har hämtats från 42 finsk- och svenskspråkiga pressmeddelanden, varav 23 publicerats i mars och i april 2020 och 19 i januari och i februari 2022.

4.1.2 Kompletterande material

Som underlag för val av termer och uttryck för coronaviruset covid-19 i THL:s pressmeddelanden använder jag fyra olika ordlistor i tre olika språkinriktningar. Språkinriktningarna är finska–svenska, svenska–finska och svenska–svenska. En av ordlistorna härstammar från den finländska kulturkontexten och tre från den svenska kulturkontexten.

Listan med språkinriktningen finska–svenska ingår i en flerspråkig ordlista som innehåller termer och uttryck för coronavirussjukdom (COVID-19) och undantagsförhållanden (Statsrådets kansli). Ordlistan är på fyra språk och innefattar drygt 800 termposter, men alla termposter har inte förslag till motsvarigheter på alla språk. Listan utgör inte någon standard, utan termerna och särskilt fraserna i den är bara förslag och inte nödvändigtvis fasta eller de enda acceptabla alternativen. De termer och uttryck som förekommer i ordlistan har använts åtminstone en gång i statsrådets texter om coronaviruset. (Statsrådets kansli 2021.) Ordlistans första version publicerades i april 2020, och den har uppdaterats tre gånger sedan dess. I denna avhandling använder jag ordlistans senaste version som har uppdaterats i maj 2021.

Listan har utarbetats och publicerats av statsrådets kansli som förutom sina huvudsakliga uppgifter också ansvarar för ministeriernas översättnings- och språktjänster (Statsrådets kansli 2022a). Kansliet ansvarar bland annat för översättning av regeringens propositioner, författningar, pressmeddelanden och andra handlingar till svenska, engelska och ryska, ge rekommendationer om termer på olika språk, utarbetar ordlistor, upprätthåller statsrådets officiella termbank Valter samt utvecklar kvaliteten på myndighetsspråk vid ministerierna. (Statsrådets kansli 2022b.) Kansliets språk- och översättningstjänster har en central uppgift i att uppfylla språklagens krav och se till att sådan information som är väsentlig för individens liv, hälsa och säkerhet är tillgänglig för hela befolkningen, vilket framhäver dess roll i hantering av coronakrisen.

De tre övriga ordlistorna är Språkrådets (2020b) svensk–finska coronaordlista och Språkrådets (2020a; 2021) nyordslistor 2020 och 2021 i språkinriktningen svenska–svenska. Den svensk–finska coronaordlistan innehåller cirka hundra termer anknutna till coronakrisen och covid-19-pandemin. Utgångspunkten för uppslagsorden är det svenska samhället och de svenska förhållandena, vilket utgör en bra jämförelsepunkt för termer och uttryck som används i den finländska kontexten. Även om ordlistan innehåller termer inom ett specifikt område har även några allmänspråkliga ord tagits med. (Språkrådet 2020b.) Nyordslistorna har för sin del som syfte att lyfta fram nya ord och uttryck i språket, till exempel nya användningar och betydelser av befintliga ord. Nyord samlas in främst genom tidningar, tv och radio, men även genom riktade sökningar på nätet och via nätverksgrupper. (Språkrådet 2022b.) Båda nyordslistorna innehåller även uttryck med anknytning till covid-19, och därför utgör de en del av det kompletterande materialet i denna studie.

Den svensk–finska coronaordlistan och nyordslistan har utarbetats och publicerats av Språkrådet i Sverige. Det är en språkvårdsavdelning vid Institutet för språk och folkminnen som ansvarar för språkvården i Sverige inom expertområdena svenska, nationella minoritetsspråk och svenskt teckenspråk. Dessutom arbetar avdelningen med flerspråkighet, klarspråk, språkpolitik, språkteknologi och terminologi och erbjuder stöd i form av till exempel språktjänster, vägledning samt frågor och svar. (Språkrådet 2022a.) Språkrådet i sig har inte haft något att göra med kommunikationen och informationsförmedlingen under coronapandemin, men ur ett språkvårdsperspektiv har det en betydande roll i det svenska samhället.

I denna studie fungerar ordlistorna som underlag för att fastställa coronarelaterade termer och uttryck som förekommer i THL:s pressmeddelanden. Med hjälp av dem strävar jag efter att begränsa antalet termer och uttryck och försäkra mig om att det som jag plockar fram i materialet är relevant med tanke på studiens övergripande kontext, det vill säga coronapandemin. Det slutgiltiga materialet innefattar endast sådana termer och uttryck som finns i statsrådets kanslis ordlista och i en eller flera av Språkrådets ordlistor. Jag använder följande förkortningar för att hänvisa till ordlistorna i analysdelen:

SRCO (2020b) = Språkrådets svenska–finska coronaordlista

SRNO (2020a) = Språkrådets nyordslista 2020

SRNO (2021) = Språkrådets nyordslista 2021

SKO (2021) = Statsrådets kanslis ordlista

4.2 Metod

I detta avsnitt presenterar jag den analysmetod och de kategoriseringar som jag använder för att analysera undersökningsmaterialet. Analysmetoden är kvalitativ, vilket betyder i praktiken att jag noggrant redogör för vilka slags termer och uttryck för covid-19 som förekommer i THL:s pressmeddelanden och hur de har översatts från finska till svenska. Jag beskriver bland annat vilken slags struktur termerna och uttrycken har och vilken roll de har i myndighetstexter, det vill säga pressmeddelanden. Dessutom redogör jag för vilka slags översättningsmotsvarigheter som förekommer i THL:s svenskspråkiga pressmeddelanden till de finskspråkiga termerna och uttrycken. Det övergripande syftet är att visa vilka motsvarigheter som kan ha påverkats av finskan och den finländska kulturen och vilka motsvarigheter som har hämtats från den svenska kulturen.

Analysen baserar sig på en genomgång av textmaterialet. Jag inledde analysen med att läsa igenom alla pressmeddelanden, plockade fram termer och uttryck för covid-19 och skapade en lista över dem. Därefter kontrollerade jag om termerna och uttrycken förekommer både i statsrådets kanslis (2021) ordlista och i en eller flera av Språkrådets (2020a; 2020b; 2021) ordlistor. Efter det skapade jag en tabell över termerna och uttrycken och sökte motsvarigheter till dem genom att betrakta originaltexterna och översättningarna parallellt. Till slut indelade jag termerna och uttrycken i kategorier för att kunna analysera dem.

I analysen tar jag fasta på 1) vilka slags termer och uttryck för covid-19 som förekommer i pressmeddelandena och 2) hur termerna och uttrycken har översatts från finska till svenska. För att kunna genomföra analysen har jag indelat termerna i kategorier på basis av strukturen och motsvarighetstypen. Jag presenterar kategorierna härnäst.

4.2.1 Termernas struktur

För den strukturella analysen har jag indelat termerna och uttrycken i materialet i två huvudkategorier. Den ena kategorin består av enordstermer och den andra av flerordstermer. Vidare indelas enordsterna i fyra underkategorier, som är enkla termer, avledda termer, sammansatta termer och förkortningstermer. (Nuopponen & Pilke 2010, 62; se även avsnitt 3.1.) Flerordsterna indelas däremot inte i underkategorier, utan behandlas tillsammans.

Följande uppställning åskådliggör kategoriseringen:

Tabell 1. Indelning av termerna i kategorier på basis av strukturen.

Enordstermer		Flerordstermer
Enkla termer	<i>feber</i>	<i>smittsam sjukdom</i>
Avledda termer	<i>trötthet</i>	
Sammansatta termer	<i>distansarbete</i>	
Förkortningstermer	<i>GMO</i>	

Enkla termer är ord som består av ett enda lexikaliskt element (Sager 1997, 25). De är sådana ord som består av ett rotmorfem, det vill säga den minsta betydelsebärande enheten i språket som också kan fungera som ett självständigt ord med egen betydelse. Enkla ord är också fria morfem, och de kan därför förekomma ensamma. (Liljestrand 1993, 20, 26). Ett exempel på en enkel term är termen *feber*¹.

Avledda termer är däremot ord som är avledda från enkla ord med hjälp av olika avledningsmorfem. I finskan placeras avledningsmorfem alltid efter rotmorfemet och kallas därför suffix. Ett suffix existerar inte som ett självständigt ord. (Liljestrand 1993, 21; Savolainen 2001.) Ett exempel på en avledd term är termen *trötthet*, som bildas av rotmorfemet *trött* och suffixet *-het*.

¹ Exempelen härstammar från undersökningsmaterialet och det kompletterande materialet.

Sammansatta termer bildas genom att man kombinerar två eller flera rotmorfer (Liljestrand 1993, 24). Typiska sammansatta termer består av ett led som pekar på klassen, alltså överbegreppet, och ett led som anger ett av kännetecknen för begreppet (Språkrådet 1999, 14). Till exempel pekar *arbete* i den sammansatta termen *distansarbete* på överbegreppet och *distans-* på ett av de särskiljande kännetecknen.

Förkortningstermer är av olika slag och de kan bildas på olika sätt. Det finns bland annat initialförkortningar, där de första bokstäverna i en flerordsterm tas och slås samman, stavelseord, där termen bildas av de första bokstäverna eller stavelserna som följer på varandra, och teleskopord, som utgörs av början av ett ord och slutet av ett annat. Dessutom ses symboler och siffror som en typ av förkortningar. (Nuopponen & Pilke 2010, 63–64.) Ett exempel på en förkortningsterm är termen *GMO*, som är en förkortning för flerordstermen *genetiskt modifierade organismer*.

Såsom i sammansatta termer, pekar även i flerordstermer huvudordet på ett överordnat begrepp och resten på särskiljande kännetecken (Språkrådet 1999, 14). Detta gäller främst termer som består av substantiv med adjektivisk bestämning och längre fraser som innehåller prepositioner. I termer som består av substantiv med adjektivisk bestämning (t.ex. *smittsam sjukdom*) pekar substantivet på ett överbegrepp och adjektivet på ett särskiljande kännetecken. Termer som består av längre fraser som innehåller prepositioner fungerar på samma sätt: till exempel pekar *avveckling* i termen *avveckling av restriktionerna* på ett överbegrepp och *restriktionerna* på ett särskiljande kännetecken. Utöver dessa kan även termer som består av verb och partikel, såsom *bromsa upp*, ingå i flerordstermer (Nuopponen & Pilke 2010, 62).

Som bekant präglas svenska språket av prepositioner medan finska språket karakteriseras av kasusändelser. Detta kommer fram i mitt material på så sätt att flerordstermer på finska ofta har kasusändelser. Däremot innehåller flerordstermer på svenska prepositioner.

4.2.2 Översättningsmotsvarigheter

För analysen av översättningsmotsvarigheter betraktar jag hur termer och uttryck för covid-19 har översatts från finska till svenska. Med andra ord, redogör jag för vilka slags översättningsmotsvarigheter som förekommer i THL:s pressmeddelanden som översatts från finska till svenska. Det är därför väsentligt att förklara vad som avses med begreppet översättningsmotsvarighet och diskutera vidare hur begreppet används i studien.

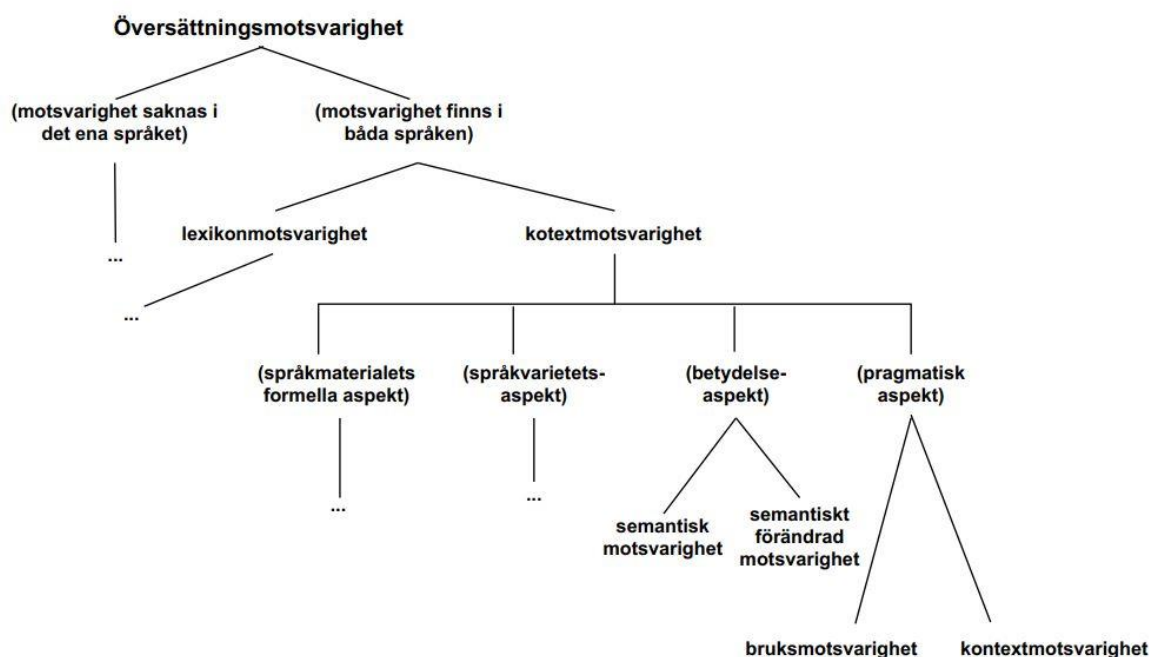
Översättandets huvudsyfte är att finna riktiga och ändamålsenliga översättningsmotsvarigheter till originaltexten som förmedlar textens budskap på ett önskat sätt (Ingo 1991, 81). I översättningsvetenskap har motsvarighetsförhållanden vanligen beskrivits med begreppet *ekvivalens*, som i allmänhet används för att syfta på det semantiskt mest exakta motsvarighetsförhållandet (Nida 1964, 166). Parallellt med ekvivalensbegreppet har man använt begreppet *översättningsmotsvarighet*, som syftar på ett ord eller uttryck som fungerar som motsvarighet, inte på själva motsvarighetsförhållandet som termen ekvivalens utgör. På svenska använder man både termen ekvivalens och översättningsmotsvarighet. (Ingo 1991, 82.)

I denna studie avses med översättningsmotsvarighet ett ord eller uttryck på målspråket som används som motsvarighet till ett ord eller uttryck på källspråket. Begreppet översättningsmotsvarighet syftar emellertid inte bara på goda eller acceptabla motsvarigheter, utan det finns både goda, medelmåttiga, dåliga och direkt felaktiga översättningsmotsvarigheter. Såsom Ingo (1991, 82) konstaterar, är översättningsmotsvarighet som begrepp inte helt problemfritt, eftersom översättarens lösningar kan granskas ur många olika synvinklar, inte bara ur motsvarighetsförhållandets synvinkel.

Översättningsmotsvarighet är ett invecklat begrepp som benämns, definieras och kategoriseras på olika sätt beroende på om det är fråga om översättningsvetenskap eller terminologiarbete. Kategoriseringen i denna studie baserar sig på Rune Ingos (1991) detaljerade indelning av översättningsmotsvarigheter inom översättningsvetenskap, vilket betyder att jag koncentrerar mig i analysen på enstaka översättningslösningar i stället för terminologisk ekvivalens. Jag betraktar val av översättningsmotsvarigheterna som resultat av översättningskontexten och tar inte i beaktande hur termerna har uppstått eller kommit in i språket.

I sin indelning av översättningsmotsvarigheter utgår Ingo (1991, 81–91) ifrån om det finns en konkret motsvarighet i respektive språk eller ej. Motsvarigheter som finns i båda språken kan vidare indelas i lexikonmotsvarigheter och kotextmotsvarigheter. Lexikonmotsvarigheter granskas på den lexikala nivån, medan kotextmotsvarigheter belyses i textsammanhanget. (Ingo 1991, 83.) I analysen koncentrerar jag mig endast på kotextmotsvarigheter, närmare sagt på semantiska och pragmatiska motsvarigheter, eftersom jag vill undersöka översättningsmotsvarigheterna i det textsammanhang som THL:s pressmeddelanden utgör. Om motsvarigheterna granskades endast på den lexikala nivån, skulle man bortse från andra inverkanse faktorer, såsom publiceringskanal, textgenre, utgivare och mottagare, som kan ha påverkat valet av motsvarigheter.

I sitt textsammanhang kan en översättningsmotsvarighet granskas ur olika synvinklar. Ingo (1991, 87) särskiljer fyra olika aspekter: språkmaterialets formella aspekt, språkvarietetsaspekt, betydelseaspekt och pragmatisk aspekt. Figur 1 illustrerar förhållandet mellan olika slags översättningsmotsvarigheter enligt Ingos (1991) kategorisering.

Figur 1. Ett förkortat begreppssystem av olika slags översättningsmotsvarigheter enligt Ingo (1991, 85–86).

Som sagt har jag i analysen bestämt att endast fokusera på betydelseaspekten och den pragmatiska aspekten. Betydelseaspekten gäller den semantiska motsvarigheten mellan termerna på källspråket och deras översättningsmotsvarigheter. Enligt Ingo (1991, 89) kan översättningsmotsvarigheten i princip vara antingen en exakt semantisk motsvarighet eller en semantiskt förändrad motsvarighet. En översättningsmotsvarighet anses vara en semantisk motsvarighet när det semantiska innehållet hos översättningsmotsvarigheten motsvarar helt eller till stor del det semantiska innehållet hos ett ord eller uttryck i källspråket (ibid.). Ett exempel på en semantisk motsvarighet är den finska termen *riskiryhmä* och dess svenska översättningsmotsvarighet *riskgrupp*, vars semantiska innehåll är identiskt i båda språken.

En semantiskt förändrad motsvarighet är däremot en sådan översättningsmotsvarighet där det förekommer märkbara förändringar i det semantiska innehållet eller betraktelsesättet jämfört med källspråket (Ingo 1991, 89). Översättningsmotsvarigheten kan exempelvis vara en synonym eller ett överordnat begrepp för ordet på källspråket och därmed ha ett semantiskt avvikande innehåll, vilket gäller till exempel i en situation där den finska termen *koronavirus* översätts till svenska med *virus*. Ibland kan skillnaderna i det semantiska innehållet bero på kontexten eller textsammanhanget, men i denna studie anses det även då vara fråga om en semantiskt förändrad motsvarighet.

Vid den pragmatiska aspekten ligger fokus på motsvarigheternas användbarhet och graden av lämplighet: för att en översättningsmotsvarighet ska fungera i en viss situation eller kontext, måste översättaren ta hänsyn till mottagarens speciella behov och eventuella skillnader i (kultur-)bakgrund. Motsvarigheter som granskas ur en pragmatisk synvinkel indelas i bruksmotsvarigheter och kontextmotsvarigheter. Med bruksmotsvarigheter avses en motsvarighet som på ett vedertaget sätt används som motsvarighet till ett visst ord eller uttryck i ett annat språk, eller som oberoende av semantiska eller andra skillnader är en lämplig och fungerande översättningsmotsvarighet. (Ingo 1991, 90.) Ett exempel på en bruksmotsvarighet är termen *munskydd* som används på ett vedertaget sätt för finskans *kasvomaski*, även om termernas semantiska innehåll skiljer sig mycket från varandra.

Kontextmotsvarighet betyder att när man väljer en översättningsmotsvarighet tar man hänsyn till mottagarens behov och de förändringar som kulturskillnader och andra bakgrundsfaktorer förutsätter. Kontextmotsvarigheter kan vara exempelvis textkompletteringar eller särskilda förklaringar som är nödvändiga för att mottagaren ska förstå budskapet utan problem. Som

kontextmotsvarigheter kan dessutom klassificeras sådana avvikande översättningslösningar som beror på olikheter mellan käll- och målspråket. (Ingo 1991, 90–91.) I analysen betonas särskilt den sistnämnda faktorn: det är enligt min tolkning fråga om en kontextmotsvarighet då en term på finska (t.ex. *vasta-ainetesti*) översätts till svenska exempelvis med hjälp av en verbfras (*att testa för antikroppar*).

5 TERMER OCH UTTRYCK I THL:S PRESSMEDDELANDEN

I detta kapitel presenterar jag analysen av undersökningsmaterialet. Analysen inleds med att jag svarar på forskningsfråga 1 och redogör för vilka slags termer och uttryck för covid-19 som förekommer i THL:s pressmeddelanden (avsnitt 5.1). Jag betraktar även hur termerna och uttrycken är till strukturen och hurdan roll de har i myndighetskommunikation. I avsnitt 5.2 redogör jag däremot för hur termer och uttryck för covid-19 har översatts från finska till svenska och därmed svarar på forskningsfråga 2. Dessutom diskuterar jag i vilken mån det syns att det är fråga om översättningar som produceras intrakulturellt.

5.1 Termer och uttryck

För att kunna redogöra för vilka slags termer och uttryck för covid-19 som förekommer i THL:s pressmeddelanden har jag indelat termerna och uttrycken i två huvudkategorier på basis av strukturen. Den ena gruppen består av enordstermer och den andra av flerordstermer. Indelningen har gjorts i enlighet med den indelning som presenteras av Nuopponen och Pilke (2010, 62) (se även avsnitt 3.1 och 4.2.1).

Förutsättningar för att ett ord i undersökningsmaterialet ska betraktas som en term är att den 1) antingen är substantiv eller adjektiv, 2) syftar på ett allmänbegrepp och 3) förekommer både i statsrådets kanslis (2021) ordlista och i en eller flera av Språkrådets (2020a; 2020b; 2021) ordlistor. Jag behandlar termerna och uttrycken i analysen på källspråket finska eftersom pressmeddelanden ursprungligen har skrivits på finska och översatts till svenska efteråt.

De termer som används i den strukturella analysen som exempel på olika slags termtyper har valts utifrån att jag vill ge en överblick över de olika slags termer som förekommer i undersökningsmaterialet. Termerna är typiska exempel på de olika termtyperna. I tabell 2 nedan presenteras alla de termer som behandlas i analysen, vilken typ av term det är fråga om och i vilka ordlistor termerna förekommer. Termerna presenteras i tabellen i samma ordning som de förekommer i analysen.

Tabell 2. De termer som behandlas i den strukturella analysen.

Term på finska	Typ av term	Ordlistorna där termen förekommer
oire	enkel term	SRCO (2020b); SKO (2021)
kuume	enkel term	SRCO (2020b); SKO (2021)
yskä	enkel term	SRCO (2020b); SKO (2021)
epidemia	enkel term	SRCO (2020b); SKO (2021)
rokote	enkel term	SRCO (2020b); SKO (2021)
oireeton	avledd term	SRCO (2020b); SKO (2021)
väsytys	avledd term	SRCO (2020b); SKO (2021)
koronavirus	sammansatt term	SRCO (2020b); SKO (2021)
pisaratartunta	sammansatt term	SRCO (2020b); SKO (2021)
lähikontakti	sammansatt term	SRCO (2020b); SKO (2021)
perussairaus	sammansatt term	SRCO (2020b); SKO (2021)
riskiryhmä	sammansatt term	SRCO (2020b); SKO (2021)
COVID-19	förkortningsterm	SRNO (2020a); SKO (2021)
tartunnan leviäminen	flerordsterm	SRCO (2020b); SKO (2021)

5.1.1 Enordstermer

Enordstermer är termer som består av ett enda ord. På basis av strukturen kan enordstermer indelas i fyra olika underkategorier: enkla termer, avledda termer, sammansatta termer och förkortningstermer. (Nuopponen & Pilke 2010, 62.) Jag har inte analyserat materialet kvantitativt, men det är ändå värt att påpeka att enordstermer utgör största delen av termerna i THL:s pressmeddelanden. Dessutom ingår i materialet alla typer av enordstermer.

5.1.1.1 Enkla termer

Enkla termer är termer som består av ett enda lexikaliskt element (Sager 1997, 25). På grund av sin enkla struktur kan enkla termer vara mer allmänspråkliga än termer som består av flera lexikaliska element, speciellt om de är lån från allmänspråket eller annars ofta förekommer i vardagskommunikation mellan lekmän, såsom termerna i följande exempel:

- (1) Jos olet matkustanut epidemia-alueella ja sinulle tulee äkillisen hengitystieinfektion **oireita** kuten **kuumetta**, **yskää** tai hengenahdistusta --. (THL 2020b.)

I exempel (1) beskrivs typiska symtom vid luftvägsinfektion, och det förekommer tre enkla termer för covid-19: *oire* ('symtom'), *kuume* ('feber') och *yskä* ('hosta'). Dessa termer tillhör ett visst fackområde, det vill säga medicin, men de används som sådana även i allmänspråk. Då fackspråkliga uttryck används i allmänspråk blir de enligt Nuopponen och Pilke (2010, 58) oftast kontextbundna och deras betydelse vidgas. I allmänspråk kan man till exempel använda termen *feber* för att syfta på sjukdomssymtom som yttrar sig i hög kroppstemperatur, men även bildligt för att syfta på upphetsat tillstånd (SO 2022a). Användning av allmänspråkliga facktermer rekommenderas i myndighetstexter, eftersom allmänspråk kan hjälpa läsaren att komma över eventuella kunskapsbarriärer och förstå innehållet (Lassus 2017a, 98).

I myndighetstexter förekommer emellertid även sådana enkla termer som bara eller till stor del används i fackspråklig kommunikation:

- (2) **Epidemian** kulkua ei saada **rokotteilla** pysäytettyä. (THL 2022b.)

I exempel (2) förekommer två enkla termer för covid-19: *epidemia* ('epidemi') och *rokote* ('vaccin'). Dessa termer används också i allmänspråk, men eftersom de syftar på ett och samma begrepp både i allmänspråk och i fackspråk, är deras användningsområde mer begränsat än hos sådana termer vars fackspråkliga betydelse skiljer sig från deras allmänspråkliga betydelse. Därför är deras betydelse inte beroende av textsammanhanget, vilket gäller termer överlag (se Nuopponen & Pilke 2010, 70). Ordet *epidemi* kan användas i sammansättningar även bildligt om en företeelse som plötsligt blir mycket vanlig (SO 2022b), men då det står ensamt blir dess betydelse mycket begränsad.

Termerna i exemplen ovan visar tydligt att det kan förekomma både allmänspråkliga (t.ex. *feber* och *hosta*) och fackspråkliga (t.ex. *epidemi* och *vaccin*) termer i myndighetstexter. Det är motiverat att använda termer av båda slag på grund av kommunikationssituationen: i myndighetstexter är det vanligen fråga om kommunikation från expert till lekman, och myndigheter ska helst använda populariserat språk (Nuopponen & Pilke 2010, 58–59). Detta förutsätter en ständig balansgång mellan fackspråk och allmänspråk: med hjälp av facktermer förmedlas avancerad kunskap till den stora allmänheten, men allmänspråket hjälper läsaren att förstå innehållet i texten.

5.1.1.2 Avledda termer

Avledda termer är enordstermer som bildas av allmänord eller andra termer genom avledningar. Avledda termer kan bildas på olika sätt, men i finskan placeras avledningsmorfemet, det vill säga suffixet, alltid efter rotmorfemet. (Se t.ex. Liljestrand 1993, 21; Savolainen 2001.) Detta syns i termerna i följande exempel:

- (3) Lasten tartunnoista tiedetään, että ne voivat olla usein myös täysin **oireettomia**. (THL 2020b.)
- (4) -- kuumetta, **väsymystä** ja lihaskipua, jotka ovat kaikki ohimeneviä. (THL 2022b.)

I exempel (3) och (4) förekommer två avledda termer för covid-19: *oireeton* ('symtomfri') och *väsymys* ('trötthet'). I exempel (3) görs ett adjektiv till ett substantiv då suffixet *-ton* placeras efter rotmorfemet *oire*. I svenskan är termen en sammansatt term (*symtom + fri*), men i finskan är det fråga om en avledd term (*oire + e + ton*). I exempel (4) är det i stället fråga om att ett adjektiv substantiveras. Genom att byta suffixet *-nyt* mot suffixet *-mys* bildas ett substantiv (*väsymys*) av ett adjektiv (*väsinyt*). I svenskan är termen en avledd term: avledningsmorfemet *-het* placeras efter rotmorfemet *trött*.

Båda termerna förekommer både i allmänspråk och i fackspråk, men termen *trötthet* har i det medicinska fackspråket en mer begränsad betydelse än i allmänspråket. *Symtomfri* är å sin sida en term som tillhör fackspråklig kommunikation: den har en begränsad betydelse som inte är beroende av textsammanhanget. Samma motivering som ovan hos enkla termer gäller även här:

användningen av både allmänspråkliga och fackspråkliga termer i myndighetstexter kan motiveras utifrån kommunikationssituationen.

5.1.1.3 Sammansatta termer

Sammansatta termer är sammansättningar, som bildas genom att två eller flera rotmorfem kombineras (Liljestrand 1993, 24). Det är mycket vanligt att termer är sammansättningar, eftersom det är ett effektivt sätt att bilda nya ord och ge kompakt information. Sammansatta termer består typiskt av ett led som pekar på ett överordnat begrepp och ett led som anger ett av kännetecknen för begreppet (Språkrådet 1999, 14).

- (5) **Koronavirus** tarttuu ihmisestä toiseen **pisaratartuntana lähikontaktissa**, esimerkiksi yskiessä tai aivastaessa. (THL 2020b.)

- (6) -- että 60 vuotta täyttäneet ja **perussairauksiensa** vuoksi **riskiryhmiin** kuuluvat 18 vuotta täyttäneet ottavat kolmannen rokoteannoksen mahdollisimman nopeasti. (THL 2022b.)

I exempel (5) och (6) förekommer fem olika sammansatta termer för covid-19: *koronavirus* ('coronavirus'), *pisaratartunta* ('droppsmitta'), *lähikontakti* ('närbkontakt'), *perussairaus* ('underliggande sjukdom') och *riskiryhmä* ('riskgrupp'). Dessa termer är typiska sammansatta termer, eftersom de består av ett överbegrepp (t.ex. *smitta* i droppsmitta) och ett särskiljande kännetecken (t.ex. *dropp-* i droppsmitta).

Sammansättningar kan i svenska, och även i finska, bli nästan hur långa som helst (Språkrådet 1999, 14). På grund av sin struktur är sammansatta termer mer fackspråkliga än till exempel enkla och avledda termer, som ibland till och med kan vara lån från allmänspråk eller som kan ha en mer utvidgad betydelse i allmänspråk. Strukturen begränsar även möjligheterna att använda sammansatta termer i allmänspråk i icke-vetenskapliga sammanhang.

Termerna i exemplen ovan tillhör ett visst fackområde: de har ett begränsat användningsområde och deras betydelse är inte beroende av textsammanhanget. Termerna har dock blivit bekanta även för den stora allmänheten efter coronavirusutbrottet. (Nuopponen & Pilke 2010, 58, 70.) Eftersom termerna förekommer i sin vetenskapliga, etablerade form, har de i myndighetstexter

som syfte att förmedla avancerad kunskap till den stora allmänheten. Därtill bidrar användningen av facktermer till innehållsligt precisa texter (Kankaanpää 2006, 89).

5.1.1.4 Förkortningstermer

I likhet med sammansättningar ses även förkortningar som ett effektivt sätt att bilda termer, eftersom de enligt Nuopponen och Pilke (2010, 63) ger mycket kompakt information. Förkortningstermer varierar till sin form. Det finns bland annat initialförkortningar, stavelseord och teleskopord (Nuopponen & Pilke 2010, 63–64). Förkortningstermer kan även innehålla siffror och symboler, såsom termen i exempel (7) nedanför:

(7) **COVID-19** on silti yhä yleisvaarallisten tartuntatautien listalla. (THL 2022b.)

I exempel (7) förekommer en förkortningsterm, det vill säga *COVID-19*, som är en förkortning för flerordstermen *coronavirus disease*. Det är fråga om en sammandragning, eftersom vissa bokstäver i ordet behålls (*coronavirus disease*) (Nuopponen & Pilke 2010, 63). Termen innehåller även en siffra: 19 står för att sjukdomen bröt ut under 2019.

Liksom sammansatta termer är även förkortningstermer på grund av sin struktur mer fackspråkliga än enkla och avledda termer, och de har en begränsad betydelse som anknyter till ett visst fackområde. Förkortningstermer bär med sig mycket kompakt och fackspecifikt vetande, och i myndighetstexter bidrar de till att förmedla avancerad kunskap till den stora allmänheten och göra texterna innehållsligt precisa (se Kankaanpää 2006, 89; Nuopponen & Pilke 2010, 63). Förkortningstermer är ofta (citat)lån från främmande språk: förkortningen har redan etablerat sig i fackspråket i internationella sammanhang, och den börjar användas som sådan i fackspråklig kommunikation inom ett språkområde för att undvika missförstånd och oklarheter. Ibland används citatlån dock som termer parallellt med en inhemsk variant (Nuopponen & Pilke 2010, 73).

Till formen är förkortningstermer vanligen etablerade, det vill säga förkortade, men å andra sidan kan förkortningen egentligen vara mer allmänspråklig och allmänt känd än den flerordsterm som förkortningen är bildad av. Som sagt blir facktermer bekanta för den stora

allmänheten via massmedier, facklitteratur och reklam (Nuopponen & Pilke 2010, 58), och då förkortningarna används mer än de ”egentliga” termerna blir de även mer allmänspråkliga.

5.1.2 Flerordstermer

Flerordstermer är termer som består av fler än ett ord. Flerordstermer kan bland annat bestå av substantiv med adjektivisk bestämning, verb och partikel och längre fraser som innehåller prepositioner. (Nuopponen & Pilke 2010, 62.) Eftersom det förekommer bara några enstaka flerordstermer i materialet har jag inte indelat dem i underkategorier utan behandlar dem tillsammans. Detta behandlingssätt är motiverat också därför att termerna behandlas på källspråket finska, vilket betyder att de tre underkategorierna inte kan användas helt oförändrade. Exempelvis går det inte att använda kategorin *längre fraser som innehåller prepositioner* som sådan, eftersom flerordstermer på finska inte innehåller prepositioner, utan ofta har kasusändelser:

- (8) Rajoitusten keventyessä korostuvat ihmisten omaehtoiset toimet **tartunnan leviämisen** estämiseksi. (THL 2022b.)

I exempel (8) förekommer en flerordsterm för covid-19: *tartuntojen leviäminen* (’smittspridning’). I flerordstermer pekar huvudordet på ett överordnat begrepp och resten på särskiljande kännetecken (Språkrådet 1999, 14), vilket även syns i termen. *Leviäminen* (’spridning’) är det överordnade begreppet, och genitiven *tartuntojen* (’smitt-’) är det särskiljande kännetecknet som närmare uttrycker vad som sprids. Medan termen är i finskan en flerordsterm, är den i svenskan en sammansatt term.

Flerordstermer kan ofta vara långa och invecklade på grund av sin struktur. De kan dock innehålla både fackspråkliga och allmänspråkliga element. Termen i exempel (8) ovan består av två ord *tartunta* och *leviäminen* (’smitta’ och ’spridning’) som enskilt har en mer utvidgad betydelse i allmänspråk än i fackspråk, men tillsammans bildar de en helhet vars betydelse är mycket begränsad och inte beroende av textsammanhanget. Flerordstermer kan bestå av endast fackspråkliga eller allmänspråkliga uttryck eller vara en kombination av båda. I myndighetstexter har de, som alla andra typer av termer, som syfte att förmedla fackspråklig kommunikation till den stora allmänheten.

5.2 Översättning av termer och uttryck

I detta avsnitt presenterar jag analysens andra del, det vill säga översättningsanalysen, där fokus ligger på översättning av termer och uttryck. För att kunna redogöra för hur termer och uttryck för covid-19 har översatts från finska till svenska i THL:s pressmeddelanden har jag indelat termerna och uttrycken i fyra kategorier enligt motsvarighetstypen. Motsvarighetstyperna är semantisk motsvarighet, semantiskt förändrad motsvarighet, bruksmotsvarighet och kontextmotsvarighet (se avsnitt 4.2.2). Indelningen i motsvarighetstyper är inte absolut, och den har gjorts enligt min egen tolkning. Den fungerar huvudsakligen som ett medel för att behandla materialet på ett tydligt och systematiskt sätt.

De termer och översättningsmotsvarigheter som förekommer i analysen som exempel på olika slags motsvarigheter har valts utifrån att jag vill ge en god överblick över hur de olika termerna och uttrycken har översatts från finska till svenska i THL:s pressmeddelanden. Jag vill särskilt lyfta fram sådana avvikande översättningslösningar som representerar både sådana motsvarigheter som har fått influenser från den finländska kulturen och sådana som har hämtats från den svenska kulturen. I tabell 3 nedan presenteras de termer som behandlas i analysen, deras motsvarigheter, vilken motsvarighetstyp det är fråga om och i vilka ordlistor motsvarigheterna förekommer. Termerna och deras motsvarigheter presenteras i tabellen i samma ordning som de förekommer i analysen.

Tabell 3. De termer och översättningsmotsvarigheter som behandlas i översättningsanalysen.

Term på finska	Översättningsmotsvarighet	Motsvarighetstyp	Ordlistorna där motsvarigheten förekommer
COVID-19-tauti	sjukdomen covid-19	semantisk motsvarighet	SRCO (2020b); SKO (2021)
rokote	vaccin	semantisk motsvarighet	SRCO (2020b); SKO (2021)
riskiryhmä	riskgrupp	semantisk motsvarighet	SRCO (2020b); SKO (2021)

tartuttavuusluku	smittsamhetstal	semantisk motsvarighet	–
perussairaus	grundsjukdom	semantisk motsvarighet	–
käsihuuhde	handdesinfektionsmedel	semantiskt förändrad motsvarighet	–
matkustusrajoitukset	reseregler	semantiskt förändrad motsvarighet	–
koronavirus	virus	semantiskt förändrad motsvarighet	–
perussairaus	underliggande sjukdom	bruksmotsvarighet	SRCO (2020b); SKO (2021)
kasvomaski	munskydd	bruksmotsvarighet	SRCO (2020b); SKO (2021)
tartuttavuusluku	reproduktionstal	bruksmotsvarighet	SRNO (2020a); SRCO (2020b); SKO (2021)
vasta-ainetesti	att testa för antikroppar	kontextmotsvarighet	SRCO (2020b); SKO (2021) [delvis]
eristys	att ha blivit isolerade	kontextmotsvarighet	–

I samband med att redogöra för hur termer och uttryck har översatts diskuterar jag även i vilken mån det syns att det är fråga om översättningar som produceras intrakulturellt. Jag tar alltså reda på vilka motsvarigheter som kan ha påverkats av finskan och den finländska kulturen och vilka motsvarigheter som har hämtats från den svenska kulturen. Därtill diskuterar jag om användningen av termer och deras översättningsmotsvarigheter följer vissa av de krav som ställs på myndighetstexter.

5.2.1 Semantisk motsvarighet

En översättningsmotsvarighet anses vara en semantisk motsvarighet när det semantiska innehållet hos översättningsmotsvarigheten motsvarar helt eller till stor del det semantiska innehållet hos ett ord eller uttryck i källspråket (Ingo 1991, 89). Detta gäller bland annat termerna i exemplen nedanför:

- (9) THL on ottanut käyttöön **COVID-19-taudin** epäilylle WHO:n uuden ICD-10-diagnosikoodin U07.2. (THL 2020b.)

THL har tagit i bruk WHO:s nya ICD-10-diagnoskod U07.2 för misstanke om **sjukdomen COVID-19**. (THL 2020a.)

- (10) **Rokotteista** hyötyä erityisesti **riskiryhmille**. (THL 2022b.)

Vaccinerna särskilt till nytta för **riskgrupperna**. (THL 2022a.)

I exempel (9) och (10) förekommer tre olika termer för covid-19: *COVID-19-tauti* ('sjukdomen COVID-19'), *rokote* ('vaccin') och *riskiryhmä* ('riskgrupp'). Termernas motsvarigheter kan anses vara semantiska motsvarigheter, eftersom det semantiska innehållet hos termerna är identiskt i både källspråket finska och målspråket svenska (Ingo 1991, 89). Dessa översättningsmotsvarigheter förekommer som sådana både i SKO (2021) och i SRCO (2020b), så man kan inte direkt säga om de har hämtats från den finländska eller den svenska kulturen. De har ändå inte producerats intrakulturellt, eftersom de stämmer överens med den terminologi som även används i Sverige.

I materialet förekommer emellertid även sådana semantiska motsvarigheter som inte är desamma i den finländska och den svenska kulturen, såsom termerna i följande exempel:

- (11) ”Esimerkiksi Italian Lombardiassa on arvioitu, että **tartuttavuusluku** (R0) ennen rajaamistoimia oli hieman yli 3.” (THL 2020b.)

”Exempelvis i Lombardiet i Italien har det uppskattats att **smittsamhetstalet** (R0) före begränsningsåtgärderna var något över 3.” (THL 2020a.)

- (12) Monella vakavasti sairastuneella on ollut korkean iän lisäksi jokin **perussairaus**. (THL 2020b.)

Många som fått allvarigare symtom har förutom hög ålder haft någon **grundsjukdom**. (THL 2020a.)

I exemplen (11) och (12) förekommer två termer för covid-19: *tartuttavuusluku* ('smittsamhetstal') och *perussairaus* ('grundsjukdom'). Om man betraktar det semantiska innehållet, är det fråga om semantiska motsvarigheter, eftersom det semantiska innehållet hos motsvarigheten motsvarar det semantiska innehållet hos termen i källspråket (Ingo 1991, 89). Dessa översättningsmotsvarigheter förekommer dock varken i SKO (2021) eller i Språkrådets (2020a; 2020b; 2021) ordlistor. I SKO (2021), vars primära utgångspunkt är den finländska

kulturen och det finländska samhället, anges *underliggande sjukdom* som översättningsmotsvarighet till den finska termen *perussairaus*. Detsamma gäller även SRCO (2020b), vars utgångspunkt är det svenska samhället och de svenska förhållandena. Termen *tartuttavuushuku* får å sin sida motsvarigheterna *R0-värde*, *RO* och *reproduktionstal* på svenska i SKO (2021). I SRNO (2020a) används däremot förkortningen *R-tal* (reproduktionstal) som benämning för samma företeelse.

Även om översättningsmotsvarigheterna i exemplen (11) och (12) inte förekommer i någon av ordlistorna, kan man konstatera att det med all sannolikhet är fråga om motsvarigheter som har producerats intrakulturellt. Motsvarigheterna *grundsjukdom* och *smittsamhetstal* är nämligen direkta, ordagranna översättningar av de finska termerna. De svenska termerna verkar inte vara vedertagna uttryck utan har påverkats av det finska språket, vilket är vanligt då myndighetstexter översätts från finska till svenska i Finland (Lassus 2017a, 97). Det är därmed fråga om finlandismer, närmare sagt översättningslån från finska. Dessa översättningsmotsvarigheter är dock inte officiella finlandismer, eftersom de har direkta motsvarigheter i Sverige och inte betecknar sådana företeelser som endast förekommer i den finländska kulturen. (Slaf 2017, 51.)

Som bekant borde det svenska myndighetsspråket i Finland i så hög grad som möjligt följa allmänsvenska normer, även när det gäller terminologin (Slaf 2017, 49–50). Även om detta krav inte uppfylls med tanke på exemplen ovan, uppfylls i stället ett annat krav på myndighetsspråk, det vill säga terminologisk enhetlighet och följdriktighet.

- (13) Vakavan taudin rokotesuojan merkittävää heikentymistä on havaittu vain iäkkäillä ja riskiryhmissä, joilla on vakavalle koronataudille altistavia **perussairauksia**. (THL 2022b.)

En betydande försämring av vaccinationsskyddet vid en allvarlig sjukdom har endast observerats hos äldre personer och riskgrupper som har **grundsjukdomar** som ökar risken för en allvarlig covid-19. (THL 2022a.)

- (14) Erityisen tärkeää on, että 60 vuotta täyttäneet ja **perussairauksiensa** vuoksi riskiryhmiin kuuluvat 18 vuotta täyttäneet ottavat kolmannen rokoteannoksen mahdollisimman pian. (THL 2022b.)

Att få den tredje vaccindosen så snart som möjligt är särskilt viktigt för de som fyllt 60 år och de 18 fyllda och äldre som på grund av en **grundsjukdom** hör till en riskgrupp. (THL 2022a.)

Som man kan se i exemplen (13) och (14) har översättningsmotsvarigheten *grundsjukdom* använts till den finska termen *perussairaus* även i pressmeddelanden som har publicerats i januari och i februari 2022 (jfr exempel (12), där pressmeddelandet hade publicerats 2020). Motsvarigheten *grundsjukdom* har alltså använts i THL:s pressmeddelanden konsekvent, vilket är viktigt i och med att det är fråga om en myndighetstext. För att läsaren ska kunna förstå texten och handla rätt, måste hen kunna utgå från att en term har samma betydelse i hela texten och i andra texter inom samma ämnesområde (Slaf 2017, 139).

5.2.2 Semantiskt förändrad motsvarighet

En semantiskt förändrad motsvarighet är enligt Ingo (1991, 89) en sådan motsvarighet där det förekommer märkbara förändringar i det semantiska innehållet eller betraktelsesättet jämfört med källspråket. Översättningsmotsvarigheten kan exempelvis vara ett överordnat begrepp för ordet på källspråket eller en synonym och därmed ha ett semantiskt avvikande innehåll.

(15) Julkisissa tiloissa käyttöön soveltuu esimerkiksi mikä tahansa alkoholipohjainen **käsihuuhde**, jonka alkoholipitoisuus on yli 70 prosenttia. (THL 2020b.)

I offentliga utrymmen lämpar sig till exempel vilket alkoholbaserat **handdesinfektionsmedel** som helst, vars alkoholhalt är över 70 procent. (THL 2020a.)

I exempel (15) förekommer den finska termen *käsihuuhde* som har översatts till svenska som *handdesinfektionsmedel*. Översättningsmotsvarigheten kan anses vara en semantiskt förändrad motsvarighet eftersom det förekommer förändringar i det semantiska innehållet jämfört med ordet på källspråket finska (Ingo 1991, 89). Men även om det finns vissa skillnader i det semantiska innehållet, syftar termen *käsihuuhde* och dess översättningsmotsvarighet dock på samma begrepp, vilket betyder att de är synonymer.

Det är svårt att säga om motsvarigheten *handdesinfektionsmedel* har hämtats från den finländska eller den svenska kulturen. I SKO (2021) får termen *käsihuuhde* motsvarigheterna *handsköljmedel* och *handsprit*, medan endast *handsprit* ges i SRCO (2020b). *Handdesinfektionsmedel* förekommer alltså inte som sådan i någon av ordlistorna, och därför kan man inte säga hur den har kommit till eller från vilken kultur den har hämtats. Utöver detta har man inte varit konsekvent i användningen av motsvarigheterna: i källtexten används endast termen *käsihuuhde*, medan översättningen har motsvarigheterna *handsprit* och

handdesinfektionsmedel. Även om orden är synonymer borde myndighetstexterna vara konsekventa, så att ord eller uttryck har samma betydelse genom hela texten (Slaf 2017, 139).

Ett lika oklart fall är termen och dess motsvarighet i följande exempel:

(16) EU-maita koskevat **matkustusohjeet** ja **-rajoitukset** on koottu Re-open EU-verkkosivustolle. (THL 2022b.)

Alla de resemeddelanden och **reseregler** som gäller EU-länderna finns på webbsidan Re-open EU (reopen.europa.eu). (THL 2022a.)

I exempel (16) förekommer den finska termen *matkustusrajoitus* i plural (*matkustusrajoitukset*). Termen har översatts till svenska med *reseregler*. Även här är det fråga om en semantiskt förändrad motsvarighet, eftersom det förekommer förändringar i motsvarighetens semantiska innehåll jämfört med ordet på källspråket (Ingo 1991, 89). Trots det semantiskt avvikande innehållet kan termen och dess översättningsmotsvarighet anses vara synonymer, eftersom de refererar till samma begrepp.

I ordlistorna får termen *matkustusrajoitus* motsvarigheterna *resebegränsning* (SKO 2021) och *reserestriktion* (SRCO 2020b; SKO 2021). Motsvarigheten *reseregler* förekommer däremot inte i någon av ordlistorna, varför det är svårt att säga om den härstammar från den finländska eller den svenska kulturen. Den finska termen *matkustusrajoitus* förekommer bara i ett av THL:s pressmeddelanden, och därför kan man inte heller säga om termen och dess motsvarighet har använts konsekvent eller om terminologin stämmer överens med den svenska terminologi som använts i tidigare och angränsande texter (Slaf 2017, 50). Därtill förekommer termen och dess motsvarighet i ett pressmeddelande som behandlar EU, och särskilt i EU-sammanhang borde termerna användas konsekvent. De svenska texterna i EU är gemensamma för Sverige och Finland, och därför borde man i mån av möjligheterna använda samma termer i båda länderna (Reuter 2014, 21–22).

Som semantiskt förändrade motsvarigheter kategoriseras även sådana motsvarigheter som är överordnade begrepp för orden på källspråket:

- (17) Nyt alkavan tutkimuksen päätarkoituksena on selvittää ajantasaisesti, kuinka suurella osuudella väestöstä on muodostunut vasta-aineita osoituksena aiemmasta **koronaviruksen** kohtaamisesta (ns. seroprevalenssi). (THL 2020b.)

Det huvudsakliga syftet med undersökningen som nu inleds är att utreda hur stor andel av befolkningen som har bildat antikroppar, vilket tyder på att kroppen har påträffat **viruset** (s.k. seroprevalens). (THL 2020a.)

I exempel (17) har den finska termen *koronavirus* översatts med *virus*. Översättningsmotsvarigheten är en semantiskt förändrad motsvarighet eftersom motsvarigheten är ett överordnat begrepp för ordet på källspråket (dvs. coronavirus är en typ av virus). Det framgår av textsammanhanget att motsvarigheten *virus* refererar till coronaviruset covid-19, men myndighetstexterna borde ändå vara noggranna och konsekventa till användning av ord, uttryck och facktermer. Detta är inte bara en förutsättning för klart och begripligt myndighetspråk, utan bidrar också till att läsaren följer med texten och förstår vad den handlar om (Slaf 2017, 139).

5.2.3 Bruksmotsvarighet

En bruksmotsvarighet är en motsvarighet som på ett vedertaget sätt används som motsvarighet till ett visst ord eller uttryck i ett annat språk, eller som oberoende av semantiska eller andra skillnader är en lämplig och fungerande översättningsmotsvarighet (Ingo 1991, 90). Även om det förekommer märkbara skillnader i det semantiska innehållet mellan ordet på källspråket och dess översättningsmotsvarighet, är motsvarigheten lämplig och fungerande eftersom den har etablerat sig i språket.

- (18) ”Näin suojaat erityisesti ikääntyneitä ja **perussairautensa** johdosta koronavirukselle alttiita”, sanoo johtaja Mika Salminen. (THL 2020b.)

”På så sätt skyddar du särskilt äldre personer och personer som är mottagliga för coronaviruset på grund av sin **underliggande sjukdom**”, säger direktör Mika Salminen (THL 2020a.)

I exempel (18) förekommer den finska termen *perussairaus* som har översatts med *underliggande sjukdom*. Det är fråga om en bruksmotsvarighet eftersom motsvarigheten används på ett vedertaget sätt som motsvarighet till ordet på källspråket även om det finns märkbara skillnader i det semantiska innehållet. Detta stöds även av att både i SKO (2021) och i SRCO (2020b) får termen *perussairaus* motsvarigheten *underliggande sjukdom*.

Motsvarigheten används alltså på ett vedertaget sätt både i den finländska och den svenska kulturen, och därför är det svårt att säga från vilken kultur motsvarigheten härstammar. Motsvarigheten har emellertid inte uppstått till följd av intrakulturell översättning och är därmed en finlandism, eftersom den används som en egen term även i den svenska kulturen.

Som bekant borde det svenska myndighetsspråket i Finland skilja sig så lite som möjligt från myndighetsspråket i Sverige, och även terminologin borde i mån av möjligheterna stämma överens mellan länderna (Slaf 2017, 50). Med tanke på detta är *underliggande sjukdom* en god och fungerande översättningsmotsvarighet, eftersom den används som en term både i den finländska och den svenska kulturen. Å andra sidan kan valet av översättningsmotsvarigheten dock ifrågasättas, eftersom den strider mot kravet på terminologisk enhetlighet och följdriktighet i myndighetstexter (se Slaf 2017, 139). Då pressmeddelanden som publicerats i mars och i april 2020 jämförs med pressmeddelanden som publicerats i januari och i februari 2022 märker man att *underliggande sjukdom* endast förekommer som motsvarighet till den finska termen *perussairaus* i pressmeddelanden publicerade under våren 2020. I pressmeddelanden publicerade under vintern 2022 förekommer motsvarigheten inte alls, utan termen *perussairaus* har översatts till svenska med *grundsjukdom*. Motsvarigheterna används därmed inte konsekvent, vilket inte är önskvärt i myndighetstexter. I myndighetstexter borde man sträva efter att använda termer på ett enhetligt och konsekvent sätt, och detta strävande omfattar även översättning av myndighetstexter (ibid.).

Också följande exempel belyser bruksmotsvarigheter:

- (19) Näitä toimia ovat esimerkiksi etäisyyden pitäminen, **kasvomaskin** käyttö sekä hyvä käsi- ja yskimishygienia. (THL 2022b.)

Sådana åtgärder är t.ex. att hålla avstånd, använda **munskydd** och god hand- och hosthygien. (THL 2022a.)

- (20) Arvioitu tehollinen **tartuttavuusluku** on 0.95–1.15 (90 % todennäköisyysväli). (THL 2022b.)

Det effektiva **reproduktionstalet** uppskattas för närvarande vara 0.95–1.15 (sannolikhetsintervallet 90 %). (THL 2022a.)

I exemplen (19) och (20) förekommer två termer för covid-19: *kasvomaski* (munskydd) och *tartuttavuusluku* (reproduktionstal). Översättningsmotsvarigheterna till termerna kan anses vara bruksmotsvarigheter, eftersom de används på ett vedertaget sätt som motsvarigheter, även

om det förekommer ganska märkbara skillnader i det semantiska innehållet mellan motsvarigheterna och orden på källspråket (Ingo 1991, 91). Att motsvarigheterna är hävdvunna stöds av att de förekommer i både SKO (2021) och i SRNO (2020a) och SRCO (2020b).

Den finska termen *kasvomaski* får motsvarigheten *munskydd* i SKO (2021), medan den i SRCO (2020b) får motsvarigheten *ansiktsmask*. Utifrån detta skulle man kunna konstatera att motsvarigheten har hämtats från den finländska kulturkontexten, men *munskydd* och *ansiktsmask* förekommer i ordlistorna också i anknytning till andra termer. Till exempel anges i SRCO (2020b) *munskydd* som motsvarighet till den finska termen *suusuojain*, och i SKO (2021) anges *ansiktsmask* som en alternativ motsvarighet till termen *kasvosuojus*. Statsrådets kansli (2021) rekommenderar emellertid inte användningen av motsvarigheten *ansiktsmask*, medan Språkrådet (2020b) inte tar ställning till motsvarighetens lämplighet och användbarhet.

Eftersom både de finska termerna (*kasvomaski*, *suusuojain*) och deras översättningsmotsvarigheter (*ansiktsmask*, *munskydd*) är synonyma med varandra och förekommer både i den finländska och den svenska kulturen, kan man inte direkt säga från vilken kultur motsvarigheten *munskydd* har hämtats. Det som dock är tydligt är att den inte har kommit till intrakulturellt, det vill säga att det inte är fråga om en finlandism.

Reproduktionstal är en annan översättningsmotsvarighet som används som en hävdvunnen motsvarighet till ordet på källspråket trots märkbara skillnader i det semantiska innehållet. Det förekommer dock variation i användningen av termen och dess motsvarighet mellan den finländska och den svenska kulturen: i SKO (2021) ges motsvarigheten som sådan till den finska termen *tartuttavuusluku*, medan SRNO (2020a) och SRCO (2020b) ger termen *R-tal*, som i den förstnämnda sägs vara en förkortning av *reproduktionstal*. Utifrån detta kan vi anta att motsvarigheten i denna kontext har hämtats från den finländska kulturen, eftersom förkortningen i den svenska kulturen tycks vara populärare än ordet i sin egentliga form.

THL:s pressmeddelanden har dock inte varit konsekventa i hur termen *tartuttavuusluku* har översatts från finska till svenska. I pressmeddelanden publicerade i mars och i april 2020 har den översatts med *smittsamhetstal* (se exempel (11)), och i pressmeddelanden publicerade i januari och i februari 2022 med *reproduktionstal*. Detta följer inte kravet på terminologisk enhetlighet och följdriktighet i myndighetstexter (se Slaf 2017, 139).

5.2.4 Kontextmotsvarighet

Som kontextmotsvarigheter räknas sådana översättningsmotsvarigheter som tar hänsyn till mottagarens behov och de förändringar som kulturskillnader och andra bakgrundsfaktorer förutsätter. Kontextmotsvarigheter kan vara exempelvis textkompletteringar eller särskilda förklaringar som är nödvändiga för att mottagaren ska förstå budskapet utan problem. (Ingo 1991, 90–91.) Med kontext avses alltså i detta sammanhang kulturkontext, inte den kontext som textsammanhanget utgör. Men eftersom översättningar av THL:s pressmeddelanden används inom en och samma kultur, förekommer det förmodligen inte några kulturskillnader som borde tas i beaktande vid översättning av termer och uttryck. Därför ingår i denna kategori endast sådana avvikande översättningslösningar som beror på olikheter mellan käll- och målspråket (ibid.), exempelvis då en term (dvs. ett substantiv eller ett adjektiv) på finska översätts till svenska med hjälp av en verbfras eller en annan, annorlunda konstruktion.

(21) Uuden koronavirustartunnan saaneiden osuutta väestössä voidaan arvioida **vasta-ainetestillä**. (THL 2020b.)

Genom **att testa för antikroppar** kan man uppskatta hur stor andel av befolkningen som har smittats av det nya coronaviruset. (THL 2020a.)

I exempel (21) förekommer den finska termen och substantivet *vasta-ainetesti* som har översatts till svenska med hjälp av verbfrasen *att testa för antikroppar*. Motsvarigheten är en kontextmotsvarighet eftersom den hänger samman med olikheterna mellan källspråket finska och målspråket svenska (Ingo 1991, 90–91). Som bekant domineras finskan av nominala uttryck, medan svenskan föredrar verb, så det är inte ovanligt att substantiv på finska ofta översätts till svenska med hjälp av verbfraser.

Eftersom termen i exempel (21) har översatts till svenska med hjälp av en verbfras, kan man inte jämföra motsvarigheten med de motsvarigheter som anges i ordlistorna på samma sätt som i samband med de övriga kategorierna. I SKO (2021) och i SRCO (2020b) får dock termen *vasta-ainetesti* motsvarigheten *antikroppstest*. I verbfrasen, det vill säga motsvarigheten, förekommer orden *testa* och *antikropp*, som i grunden uttrycker samma sak. Men eftersom motsvarigheterna inte är jämförbara, kan man inte heller säga om motsvarigheten har hämtats från den finländska eller den svenska kulturen. Det som dock är tydligt är att den inte har kommit till intrakulturellt.

Även i följande exempel har den finska termen, som är substantiv, översatts till svenska med en annorlunda konstruktion:

(22) Erityisesti sairastuneet, virusaltistuksen vuoksi **eristykseen** joutuneet tai sairastuneita hoitavat ovat alttiita kokemaan ahdistusta tilanteesta. (THL 2020b.)

Särskilt personer som har insjuknat, som **har blivit isolerade** för att de har exponerats för viruset eller som vårdar sjuka personer kan känna ångest över situationen. (THL 2020a.)

I exempel (22) förekommer termen *eristys* som har översatts med [*har blivit*] *isolerade*. Här är det också fråga om en kontextmotsvarighet, eftersom översättningslösningen hänger ihop med olikheterna mellan finskan och svenskan (Ingo 1991, 90–91). Den finska termen *eristys* är ett substantiv, medan översättningsmotsvarigheten *isolerade* är en participform och fungerar som adjektiv. Adjektivet är dock en del av en verbfras, vilket återigen visar att då man översätter från finska till svenska är man ibland tvungen att översätta substantiv med hjälp av verbfraser i och med att svenskan föredrar verb i stället för substantiv.

Det som blir oklart är från vilken kultur motsvarigheten har hämtats. I SKO (2021) och i SRCO (2020b) får termen *eristys* motsvarigheten *isolering*. Att bli isolerad betyder dock samma sak i denna kontext, och läsaren förstår budskapet utan textkompletteringar eller särskilda förklaringar.

6 SAMMANFATTANDE DISKUSSION

I denna avhandling har jag studerat översättning av termer och uttryck i myndighetstexter. Närmare sagt har jag redogjort för vilka slags termer och uttryck för coronaviruset covid-19 som förekommer i THL:s pressmeddelanden och hur termerna och uttrycken har översatts från finska till svenska. Syftet med undersökningen har varit att undersöka i vilken mån det är fråga om intrakulturell översättning då termer och uttryck översätts från finska till svenska i myndighetstexter i Finland.

I materialet i studien ingick finskspråkiga termer och uttryck för covid-19 och deras översättningar till svenska, som hade hämtats från pressmeddelanden publicerade på THL:s webbplats. Som kompletterande material användes ordlistor utgivna av statsrådets kansli och Språkrådet. Analysmetoden var kvalitativ, vilket i praktiken betydde en genomgång av textmaterialet och en noggrann redogörelse för 1) vilka slags termer och uttryck som förekommer i pressmeddelanden och 2) hur de har översatts från finska till svenska. Analysarbetet bestod av två faser: en strukturell analys och en översättningsanalys. I den strukturella analysen indelades termerna i kategorier på basis av strukturen (se Nuopponen & Pilke 2010, 62), och i översättningsanalysen indelades termerna i kategorier på basis av motsvarighetstypen (se Ingo 1991, 81–91).

Den strukturella analysen visade att det förekommer både enordstermer och flerordstermer i THL:s pressmeddelanden. Enordstermer indelades i analysen i fyra underkategorier, som är enkla termer, avledda termer, sammansatta termer och förkortningstermer, medan flerordstermer behandlades tillsammans. Utifrån analysen kan vi konstatera att enkla termer och avledda termer är på grund av sin enkla struktur mer allmänspråkliga än sådana termer som består av flera lexikaliska element. Enkla och avledda termer kan ofta användas som sådana i allmänspråket, men de kan även ha en mer utvidgad betydelse.

I motsats till enkla termer och avledda termer är sammansatta termer, förkortningstermer och flerordstermer däremot mer fackspråkliga. Som framgår ovan har dessa typer av termer en begränsad betydelse som anknyter till ett visst fackområde, och de bär med sig mycket kompakt och fackspecifik information. Termernas invecklade struktur begränsar dock ofta möjligheterna att använda termerna i allmänspråket i icke-vetenskapliga sammanhang.

Utifrån den strukturella analysen används både allmänspråkliga och fackspråkliga termer i THL:s pressmeddelanden, vilket kan motiveras utifrån kommunikationssituationen. THL är en myndighet, och därmed kan dess pressmeddelanden anses vara myndighetstexter. Eftersom myndighetstexter har som syfte att förmedla viktig information till allmänheten och instruera medborgarna att använda sina rättigheter och uppfylla sina skyldigheter, borde språket i myndighetstexter vara klart och begripligt. I en kommunikationssituation där sändaren (i detta fall myndigheten) är en expert och mottagaren en lekman används ett populariserat språk eller förenklat fackspråk. Allmänspråkliga termer och allmänspråket överlag hjälper läsaren att komma över eventuella kunskapsbarriärer och förstå innehållet, medan fackspråkliga termer förmedlar avancerad kunskap till den stora allmänheten. Dessutom bidrar facktermer till grundliga och innehållsligt precisa texter.

I översättningsanalysen var syftet att redogöra för hur termer och uttryck översätts från finska till svenska, och närmare bestämt i vilken mån det är fråga om översättningar som produceras intrakulturellt. Genom att jämföra de svenska översättningsmotsvarigheterna i pressmeddelandena med svenskspråkiga termer och motsvarigheter som används i Finland kontra Sverige tog jag reda på vilka motsvarigheter som hade influerats av finskan och den finländska kulturen och vilka motsvarigheter som hade hämtats från den svenska kulturen. I analysen indelades översättningsmotsvarigheterna i fyra kategorier: semantiska motsvarigheter, semantiskt förändrade motsvarigheter, bruksmotsvarigheter och kontextmotsvarigheter. I analysen strävade jag efter att lyfta fram avvikande översättningslösningar för att ge en god överblick över undersökningsmaterialet och representera både sådana motsvarigheter som hade fått influenser från den finländska kulturen och sådana som hade hämtats från den svenska kulturen.

Analysen visade att det generellt sett är svårt att exakt säga i vilken kultur motsvarigheterna uppkommit. Jag använde statsrådets kanslis (2021) och Språkrådets (2020a; 2020b; 2021) ordlistor för att kontrollera om översättningsmotsvarigheterna förekommer i den finländska (statsrådets kansli) eller i den svenska (Språkrådet) kulturkontexten, eller möjligen i båda två. Ibland förekom motsvarigheterna dock inte i någon av ordlistorna, och jag fick dra mina egna slutsatser om motsvarigheternas uppkomst.

Hos semantiska motsvarigheter var det lätt att visa i vilken kultur motsvarigheterna uppkommit, eller om de förekommer i båda kulturerna. Semantiska motsvarigheter uppgavs nämligen ofta

som sådana både i statsrådets kanslis (2021) ordlista och i Språkrådets (2020a; 2020b) ordlistor. Detta betyder att de förmodligen används både i den finländska och den svenska kulturen. Sådana motsvarigheter var exempelvis *riskgrupp* ('riskiryhmä') och *sjukdomen covid-19* ('covid-19-tauti'). I undersökningsmaterialet förekom emellertid även sådana semantiska motsvarigheter som inte var desamma i den finländska och den svenska kulturen, exempelvis *grundsjukdom* ('perussairaus') och *smittsamhetstal* ('tartuttavuusluku'). Sådana här motsvarigheter, som inte är vedertagna uttryck i standardsvenska, har med all sannolikhet producerats intrakulturellt. De kan anses vara finlandismer, närmare sagt översättningslån från finska.

Även bruksmotsvarigheternas kulturella ursprung var relativt lätt att visa med hjälp av ordlistorna. Bruksmotsvarigheter förekom som sådana eller som synonymer till motsvarande begrepp både i statsrådets kanslis (2021) ordlista och i Språkrådets (2020a; 2020b) ordlistor. Exempel på bruksmotsvarigheter som ingick i undersökningsmaterialet var bland annat *underliggande sjukdom* ('perussairaus'), *munskydd* ('kasvomaski') och *reproduktionstal* ('tartuttavuusluku'). Analysen visade att de används på ett vedertaget sätt både i den finländska och den svenska kulturen, varför det är svårt att exakt säga i vilken kultur motsvarigheterna uppkommit. Vi kan dock konstatera att bruksmotsvarigheterna inte hänger samman med intrakulturell översättning, eftersom de används som egna termer även i den svenska kulturen.

I motsats till semantiska motsvarigheter och bruksmotsvarigheter var det svårare att få fram i vilken kultur semantiskt förändrade motsvarigheter och kontextmotsvarigheter kommit till. Semantiskt förändrade motsvarigheter förekom inte som sådana vare sig i statsrådets kanslis (2021) ordlista eller i Språkrådets (2020a; 2020b; 2021) ordlistor. Detsamma gällde även kontextmotsvarigheter. Därför gick det inte att säga om motsvarigheterna i denna kategorierna uppstått i den finländska eller den svenska kulturen.

I sin helhet visade analysen att bara en liten del av översättningsmotsvarigheterna i THL:s svenskspråkiga pressmeddelanden kan sägas ha uppstått till följd av intrakulturell översättning. Största delen av översättningsmotsvarigheterna förekom både i den finländska och den svenska kulturen, vilket kom fram då jag jämförde motsvarigheterna i pressmeddelandena med termerna och motsvarigheterna i statsrådets kanslis (2021) och Språkrådets (2020a; 2020b; 2021) ordlistor. Sammanfattningsvis kan det konstateras att intrakulturell översättning är knapp då termer och uttryck för covid-19 översätts från finska till svenska i THL:s pressmeddelanden.

Å ena sidan kunde man anta att den finländska kulturen ger de övergripande ramarna för översättningsarbetet och att de primära källorna för översättningsmotsvarigheter hämtas från den finländska kulturen. Finska språkets och den finländska kulturens direkta påverkan på motsvarigheter kan dock inte direkt visas. Å andra sidan betyder detta att motsvarigheterna till stor del är desamma i den finländska och den svenska kulturen, vilket är eftersträvansvärt, eftersom det svenska myndighetsspråket i Finland borde i så hög grad som möjligt följa allmänsvenska normer. Detta gäller även termerna och språkbruket i övrigt. Kravet på terminologisk enhetlighet mellan kulturerna uppfylls därmed.

Då termer och uttryck i pressmeddelanden från 2020 jämförs med termer och uttryck i pressmeddelanden från 2022 märker man att det inte har skett några stora förändringar i val av termer och uttryck för covid-19. I pressmeddelanden från 2022 används till stor del samma motsvarigheter till samma termer som i pressmeddelanden publicerade 2020, med undantag av några enstaka fall (t.ex. *smittsamhetstal* (THL 2020a) – *reproduktionstal* (THL 2022a)). Därmed kan vi konstatera att THL inte har ändrat sina strategier för översättning i och med att nya termer och uttryck samt ordlistor har tagits i bruk. Kravet på terminologisk enhetlighet och följdriktighet, det vill säga att ord och uttryck har samma betydelse i hela texten samt i andra texter inom samma ämnesområde, uppfylls i och med att termerna och motsvarigheterna används konsekvent i pressmeddelandena.

Som framgår ovan uppnåddes syftet med den första analysen, det vill säga redogörelsen av vilka slags termer och uttryck som förekommer i THL:s pressmeddelanden. Däremot var det svårare att uppnå syftet med den andra analysen. Att visa i vilken mån det är fråga om översättningar som produceras intrakulturellt var inte problemlöst. Trots att jag lyckades få fram några tendenser, är det på sin plats att diskutera några av problemen.

För det första märkte jag i ett ganska tidigt skede av analysen att avgränsningen av materialet var på många sätt problematisk. Ordlistorna, som användes som kompletterande material i studien, hjälpte att avgränsa materialet effektivt, men samtidigt var de en begränsande faktor. Eftersom endast sådana ord och uttryck som förekommer både i statsrådets kanslis (2021) ordlista och i en eller flera av Språkrådets (2020a; 2020b; 2021) ordlistor räknades som termer, räknade jag inte med synonyma ord eller varierande ordformer. Detta minskade urvalet och antalet termer och uttryck avsevärt, och därför ger studien inte en ordentlig helhetsbild av termer och uttryck i THL:s pressmeddelanden. Exempelvis förekommer termen *koronatartunta*

(‘coronasmitta’) i flera pressmeddelanden, men den togs inte med i undersökningsmaterialet, eftersom den inte förekommer i den formen i statsrådets kanslis (2021) ordlista. Den synonyma termen *koronavirustartunta* (‘coronavirussmitta’) togs däremot med i materialet, eftersom den förekommer som sådan både i statsrådets kanslis och Språkrådets ordlistor.

För det andra var kategoriseringarna inte helt lämpliga för studien. I den strukturella analysen behandlades termerna och uttrycken på källspråket finska, vilket var problematiskt ur ett strukturellt perspektiv. Eftersom indelningen i kategorier på basis av strukturen enligt Nuopponen och Pilke (2010, 62) var avsedd för termer och uttryck på svenska, var jag tvungen att justera definitionerna av vissa kategorier för att anpassa dem för termer på finska. Detta gällde i huvudsak flerordstermer, som på finska innehåller prepositioner, medan de på finska ofta har kasusändelser.

Även i översättningsanalysen var jag tvungen att justera definitionerna av några av kategorierna för att uppfylla studiens syfte. Detta gällde speciellt kategorierna semantiskt förändrad motsvarighet och kontextmotsvarighet. Ingos definitioner av de olika motsvarighetstyperna var diffusa och lämnade mycket utrymme för tolkning, och därför var det svårt att indela översättningsmotsvarigheterna i kategorier på så sätt att indelningen skulle vara exakt. Indelningen i kategorier är alltså inte absolut, eftersom den gjordes enligt min egen tolkning.

Trots problemen avslöjade studien viktig information om översättning av termer och uttryck samt termbruket i myndighetstexter. För att få ytterligare information om termer i THL:s pressmeddelanden skulle man kunna ta med pressmeddelanden publicerade under en längre period och jämföra termer i dem med termer som förekommer i statsrådets kanslis (2021) coronaordlista. Vidare skulle man kunna undersöka översättning av termer och uttryck för covid-19 i THL:s pressmeddelanden genom att jämföra översättningsmotsvarigheterna i pressmeddelandena med termekvivalenter i statsrådets kanslis ordlista. Detta skulle erbjuda information om man vid översättning har strävat efter att använda sådana ekvivalenter som enligt statsrådets kansli är etablerade och acceptabla, eller om översättningsmotsvarigheterna kommit till någon annanstans.

I framtida undersökningar kunde översättning av termer och uttryck tas upp i olika typer av myndighetstexter, såsom anvisningar, utlåtanden, utredningar, beslut och broschyrer, utgivna av olika myndigheter i Finland. Intrakulturell översättning skulle å sin sida kunna undersökas

särskilt i anknytning till det svenska lagspråket i Finland, som enligt rekommendationerna borde skilja sig så lite som möjligt från det svenska lagspråket i Sverige. Därmed kunde intrakulturell översättning fokuseras i texter som förmodligen innehåller en hel del kulturbundna begrepp.

REFERENSER

Undersökningsmaterial

- SRCO 2020b = Språkrådet 2020b. *Språkrådets svensk-finska coronaordlista*.
<https://www.isof.se/pa-gang/nyheter/nyheter-finska/2020-10-06-nu-finns-en-svensk-finsk-coronaordlista>. (17.1.2022)
- SRNO 2020a = Språkrådet 2020a. *Nyordslistan 2020*. <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-nyord/nyordslistor>. (18.1.2022)
- SRNO 2021 = Språkrådet 2021. *Nyordslistan 2021*. <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-nyord/nyordslistan-2021>. (18.1.2022)
- SKO 2021 = Statsrådets kansli 2021. *Koronavirustautiin (COVID-19) ja poikkeusoloihin liittyviä termejä ja ilmaisuja fi-sv-en-ru*. <https://vnk.fi/kaannos-ja-kielipalvelut/sanastot>. (17.1.2022)
- THL 2020a. *Nyheter om det nya coronaviruset COVID-19*.
<https://thl.fi/sv/web/infektionssjukdomar-och-vaccinationer/aktuellt/infektions-och-vaccinationsnyheter/nyheter-om-det-nya-coronaviruset>. (24.9.2021)
- THL 2020b. *Uutisia aiheesta koronavirus COVID-19*. <https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit-ja-rokotukset/ajankohtaista/infektio-ja-rokotusuutiset/uutisia-aiheesta-koronavirus-covid-19>. (24.9.2021)
- THL 2022a. *Nyheter om det nya coronaviruset COVID-19*.
<https://thl.fi/sv/web/infektionssjukdomar-och-vaccinationer/aktuellt/infektions-och-vaccinationsnyheter/nyheter-om-det-nya-coronaviruset>. (7.3.2022)
- THL 2022b. *Uutisia aiheesta koronavirus COVID-19*. <https://thl.fi/fi/web/infektiotaudit-ja-rokotukset/ajankohtaista/infektio-ja-rokotusuutiset/uutisia-aiheesta-koronavirus-covid-19>. (7.3.2022)

Litteratur

- Hanell, Linnea 2012. Texten på webben – mellan myndighet och medborgare. I: Catharina Nyström Höög, Hedda Söderlundh & Marie Sörlin (red.), *Myndigheterna har ordet. Om kommunikation i skrift*. Språkrådets skrifter 14. Stockholm: Norstedts, 105–122.
- Hartama-Heinonen, Ritva 2014. Inomkulturell översättning – problemfri verksamhet? I: Jan Lindström, Sofie Henricson, Anne Huhtala, Pirjo Kukkonen, Hanna Lehti-Eklund & Camilla Lindholm (red.), *Svenskans beskrivning 33. Förhandlingar vid Trettiofjärde sammankomsten för svenskans beskrivning. Helsingfors den 15–17 maj 2013*. Helsingfors: Helsingfors universitet, 119–128. <http://hdl.handle.net/10138/144498>.

- Hartama-Heinonen, Ritva 2017. Kulttuurin rajat, kääntämisen rajat. Kulttuurinsisäisen kääntämisen mahdollisuus ja luonne. I: Ritva Hartama-Heinonen, Marja Kivilehto, Liisa Laukkanen & Minna Ruokonen (red.), *MikaEL. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu* vol. 10, 17–30. <https://www.sktl.fi/liitto/seminaarit/mikael-verkkojulkaisu/arkisto-archive/mikael-vol-10-2017/>. (9.2.2022)
- Hartama-Heinonen, Ritva 2018. Kunskapsluckor och intra- och interkulturella ingrepp i original och översättning. I: Beatrice Silén, Anne Huhtala, Hanna Lehti-Eklund, Jenny Stenberg-Sirén & Väinö Syrjälä (red.), *Svenskan i Finland 17. Föredrag vid den sjuttonde sammankomsten för beskrivningen av svenskan i Finland, Helsingfors den 18–19 maj 2017*. Helsingfors: Helsingfors universitet, 18–31. <http://hdl.handle.net/10138/238351>.
- Heikkinen, Vesa, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä 2000. *Teksti työnä, virka kielenä*. Helsingfors: Gaudeamus.
- House, Juliane 2015. *Translation quality assessment. Past and present*. London: Routledge.
- Hällström-Reijonen, Charlotta af 2012. *Finlandism och språkvård från 1800-talet till i dag*. Helsingfors universitet, doktorsavhandling. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7598-8>.
- Ingo, Rune 1991. *Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Juholin, Elisa 2017. *Communicare! Viestinnän tekijän käsikirja*. Helsingfors: Infor.
- Kankaanpää, Salli 2006. *Hallinnon lehdistötiedotteiden kieli*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1086. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kankaanpää, Salli 2007. Språk i förändring i kommunala pressmeddelanden i Finland. I: Pia Jarvad & Ida Elisabeth Mørch (red.) *Klart sprog er godt sprog. Rapport fra en nordisk konference om klarsprog, Gilleleje 15.–17. november 2006*. Dansk sprogævnets skrifter 38. København: Dansk sprogævn, 41–52. <https://tidsskrift.dk/ksn/issue/view/2291>. (9.2.2022)
- Kotus 2020. Virkakieli ja sen huoltaminen. Institutet för de inhemska språken. https://www.kotus.fi/kielitieto/hyva_virkakieli. (13.2.2022)
- Kuhmonen, Kaisa 1999. *Toimikunnista termitalkoisiin. 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Helsingfors: Terminologicalentralen.
- Kujamäki, Pekka 2013. Käännöskulttuurit: näkökulma Tampereen translationaaliin tiloihin. I: Kaisa Koskinen (red.), *Tulkattu Tampere*. Tammerfors: Tampere University Press, 30–47. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9048-4>.
- Kvarnström, Irene 2020. *Myndighetsöversättarna får ordet. En intervjustudie om att bli och vara svensköversättare av finska myndighetstexter*. Helsingfors universitet, pro gradu-avhandling. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202011264607>.

- Lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet 1999/621. Finlex.
<https://finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990621#L5P20>. (29.10.2021)
- Lag om smittsamma sjukdomar 2016/1227. Finlex.
<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2016/20161227#L2P7>. (7.10.2021)
- Lassus, Jannika 2010. *Betydelser i barnfamiljsbroschyrer. Systemisk-funktionell analys av den tänkta läsaren och institutionen*. Helsingfors universitet, doktorsavhandling.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6050-2>.
- Lassus, Jannika 2014. Från menyer till författningar. Svensköversättarens vardag i Finland. I: Jan Lindström, Sofie Henricson, Anne Huhtala, Pirjo Kukkonen, Hanna Lehti-Eklund & Camilla Lindholm (red.), *Svenskans beskrivning 33. Förhandlingar vid Trettio tredje sammankomsten för svenskans beskrivning. Helsingfors den 15–17 maj 2013*. Helsingfors: Helsingfors universitet, 224–232. <http://hdl.handle.net/10138/144498>.
- Lassus, Jannika 2017a. Svenskt myndighetsspråk i Finland. I: Marika Tandefelt (red.), *Språk i skola och samhälle*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet, 97–109.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-978-951-583-490-4>.
- Lassus, Jannika 2017b. Översättning till svenska i Finland. I: Marika Tandefelt (red.), *Språk i skola och samhälle*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet, 110–140.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-978-951-583-490-4>.
- Laurén, Christer 1993. *Fackspråk. Form, innehåll, funktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Liljestrand, Birger 1993. *Så bildas orden. Handbok i ordbildning*. Lund: Studentlitteratur.
- Lillhonga, Linda 2016. *Myndighetsspråk ur klarspråklig synvinkel. En förklarande samt beskrivande undersökning om Folkpensionsanstaltens språk*. Vasa universitet, pro gradu-avhandling. <http://osuva.uwasa.fi/handle/10024/2725>.
- Lotman, Jurij M. 1990. *Universe of the mind. A semiotic theory of culture*. Övers. Ann Shukman. London: I. B. Tauris.
- Mattila, Heikki E.S. 2017. *Vertaileva oikeuslingvistiikka. Juridinen kielenkäyttö, lakimieslatina, kansainvälistet oikeuskielet. 2. reviderade upplagan*. Helsingfors: Alma Talent.
- Nationell beredskapsplan för en influensapandemi 2012*. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2012:25. Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet.
<https://stm.fi/sv/beredskapsarenden/pandemi>. (22.3.2021)
- Nida, Eugene A. 1964. *Toward a science of translating. With special reference to principles and procedures involved in Bible translating*. Leiden: E. J. Brill.
- Nuopponen, Anita & Nina Pilke 2010. *Ordning och reda. Terminologilära i teori och praktik*. Stockholm: Norstedts.
- Pajula, Paavo 1960. *Suomalaisen lakikielen historia pääpiirteittäin*. Helsingfors: WSOY.

- Pasanen, Päivi 2015. Tavallisten kielenkäyttäjien käsityksiä termeistä. I: Daniel Rellstab & Nestori Siponkoski (red.), *Rajojen dynamiikkaa, Gränsernas dynamik, Borders under Negotiation, Grenzen und ihre Dynamik. VAKKI-symposium XXXV 12.–13.2.2015*. VAKKI Publications 4. Vasa: Vasa universitet, 178–187.
http://www.vakki.net/publications/no4_sve.html. (12.2.2022)
- Peiponen, Piia 2015. *Ymmärtämiseen vaikuttavat rakenteet ja kielenpiirteet Maahanmuuttoviraston lainsoveltamisohjeissa*. Tammerfors universitet, pro gradu-avhandling. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201506301991>.
- Petrell, Katarina 2013. De svenska lag- och myndighetstexterna i Finland. I: Språkrådet (red.), *Från ett språk till ett annat. Om översättning och tolkning*. Språkrådets skrifter 15. Stockholm: Norstedts, 159–166.
- Petrell, Katarina 2015. Nya vindar i statsrådets översättningsverksamhet. *Språkbruk* 3/2015.
<https://www.sprakbruk.fi/-/nya-vindar-i-statsradets-oversattningsverksamhet>. (7.2.2022)
- Piehl, Aino & Ulla Tiirilä 2020. Viestintä on tärkeä osa kriisinhallintaa. *Kielikello* 2/2020.
<https://www.kielikello.fi/-/viestinta-on-tarkea-osa-kriisinhallintaa>. (3.2.2021)
- Reuter, Mikael 2014. *Så här ska det låta. Om finlandssvenska och språkriktighet*. Vasa: Scriptum.
- Riggs, Fred W. 1990. Interdisciplinary Tower of Babel. *International Social Science Journal* 42, 577–592.
- SAG = Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson 1999. *Svenska Akademiens Grammatik*. Stockholm: Norstedts.
- Sager, Juan C. 1997. Term formation. I: Gerhard Budin & Sue Ellen Wright (red.), *Handbook of terminology management. Volume 1, basic aspects of terminology management*. Amsterdam: John Benjamins, 25–41.
- Saharinen, Anne 2020. *Hur hänvisar en text till en annan? En deskriptiv analys av intertextualitet i dataskyddsrelaterade finska originaltexter och deras svenska översättningar*. Helsingfors universitet, pro gradu-avhandling.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202011264608>.
- Savolainen, Erkki 2001. Johtamisen peruskäsitteitä. *Verkkokielioppi*. Helsingfors: Finn Lectura. <https://fl.finnlectura.fi/verkkosuomi/Morfologia/sivu2721.htm>. (7.3.2022)
- Setälä, Ritva 1995. Sosiologian ongelmalliset termisanat. Tieteellinen kielimuoto arkielämän ja teorian välissä. *Kielikello* 3/1995. <https://www.kielikello.fi/-/sosiologian-ongelmalliset-termisanat-tieteellinen-kielimuoto-arkielaman-ja-teorian-valissa>. (15.2.2022)
- SO = Svensk ordbok. Uppslagsord *feber*. 2022a. Nätpublikation. Stockholm: Svenska Akademiens Ordböcker. <https://svenska.se/tre/?sok=feber&pz=1>. (5.3.2022)
- SO = Svensk ordbok. Uppslagsord *epidemi*. 2022b. Nätpublikation. Stockholm: Svenska Akademiens Ordböcker. <https://svenska.se/tre/?sok=epidemi&pz=2>. (7.3.2022)

- Språklag 2003/423*. Finlex. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423>. (19.11.2020)
- Språkrådet 1999. *Metoder och principer i terminologiarbetet*. Spri rapport 481. Stockholm: Språkrådet och TNC. <https://www.isof.se/stod-och-sprakrad/utbildningsmaterial/terminologi---en-fordjupning>. (25.2.2022)
- Språkrådet 2022a. *Avdelningen Språkrådet*. <https://www.isof.se/vart-uppdrag/om-myndigheten/organisation/avdelningar/avdelningen-sprakradet>. (4.2.2022)
- Språkrådet 2022b. *Om nyordslistan*. <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-nyord/om-nyordslistan>. (4.2.2022)
- Slaf = Statsrådets kansli 2017. *Svenskt lagspråk i Finland Slaf – Ruotsinkielinen lakikieli*. Statsrådets kanslis publikationsserie 1/2017. Helsingfors: Statsrådets kansli. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-297-5>.
- Statsrådets kansli 2022a. *Ministeriet – Uppgifter och mål*. <https://vnk.fi/sv/ministeriet>. (4.2.2022)
- Statsrådets kansli 2022b. *Översättnings- och språktjänster*. <https://vnk.fi/sv/oversattnings-och-spraktjansterna>. (4.2.2022)
- TEPA-termbank. Uppslagsord *fackspråk*. 2022a. Nätpublikation. Helsingfors: Terminologicalentralen TSK. <https://termipankki.fi/tepa/sv/s%C3%B6k/fackspr%C3%A5k>. (27.1.2022)
- TEPA-termbank. Uppslagsord *polysemi*. 2022b. Nätpublikation. Helsingfors: Terminologicalentralen TSK. <https://termipankki.fi/tepa/sv/s%C3%B6k/polysemi>. (29.1.2022)
- THL 2021. *Vad är THL?* <https://thl.fi/sv/web/thlfi-sv/thl/vad-ar-thl->. (7.10.2021)
- Tolvanen, Eveliina 2016. *Myndighetskommunikation på två språk – pensionstexter på svenska och finska i Finland och Sverige i ett systemisk-funktionellt perspektiv*. Åbo universitet, doktorsavhandling. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6663-9>.
- Vetenskapstermbanken i Finland: uppslagsord *kulttuuri*. 2022. Nätpublikation. Uppdaterad 17.5.2021. Helsingfors: Vetenskapstermbanken i Finland. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Ihmistieteet:kulttuuri>. (11.1.2022)
- Virtanen, Taru 2019. *What makes a government translator tick? Examining the Finnish government English translators' perceptions of translator status, job satisfaction and the underlying factors*. Helsingfors universitet, doktorsavhandling. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-5535-1>.
- Voipio-Pulkki, Liisa-Maria, Pasi Pohjola, Satu Koskela & Jaska Siikavirta 2021. *Handlingsplan för genomförandet av hybridstrategin för hanteringen av covid-19-epidemin 2021–22*. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2021:34. Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7177-6>.

BILAGOR

Bilaga 1

Term på finska	Motsvarigheten eller motsvarigheterna i THL:s press-meddelanden	Motsvarigheten eller motsvarigheterna i statsrådets kanslis ordlista	Motsvarigheten eller motsvarigheterna i Språkrådets ordlistor
covid-19	covid-19	covid-19	covid-19
COVID-19-tauti	sjukdomen covid-19 covid-19	coronavirussjukdom covid-19 sjukdomen covid-19	sjukdomen covid-19
epidemia	epidemi	epidemi, utbrott	epidemi
eristys	som har blivit isolerade	isolering	isolering
etätyö	distansarbete	distansarbete	distansarbete
hengenahdistus	andnöd	andnöd	andnöd
hengitystieinfektio	luftvägsinfektion	luftvägsinfektion	luftvägsinfektion
immunitteetti	immunitet	immunitet	immunitet
karanteeni	karantän	karantän	karantän
kasvomaski	munskydd	munskydd	ansiktsmask
koronavirus	coronavirus virus	coronavirus	coronavirus
koronavirustartunta	coronavirussmitta coronavirusinfektion fall av coronavirussmitta smitta vara smittad av coronavirus att man smittas av coronavirus	coronavirussmitta	coronavirussmitta

koronatesti	testresultat	coronatest	coronatest
kurkkukipu	ont i halsen	halsont ont i halsen	halsont
kuume	feber	feber	feber
käsihuuhde	handsprit handdesinfektions- medel	handsköljmedel handsprit alkoholbaserat handsköljmedel	handsprit
lähikontakti	närkontakt	närkontakt	närkontakt
matkustusrajoitus	reseregler	reserestriktion resebegränsning	reserestriktion
oire	symtom	symtom	symtom
oireeton	symtomfri utan symtom	symtomfri	symtomfri
pandemia	pandemi	pandemi	pandemi
perussairaus	grundsjukdom underliggande sjukdom	underliggande sjukdom	underliggande sjukdom
pisaratartunta	droppsmitta	droppsmitta	droppsmitta
rajoitus	begränsning	begränsning restriktion	restriktion
riskiryhmä	riskgrupp	riskgrupp	riskgrupp
rokote	vaccin vaccination dos	vaccin	vaccin
suojaväline	skyddsutrustning	skyddsutrustning	skyddsutrustning
tartunta	smittfall	smitta	smitta

	smitta infektion smittspridning att smittas coronavirus att ha blivit smittad fall	infektion	
tartuntatauti	smittsam sjukdom	smittsam sjukdom överförbar sjukdom infektiös sjukdom	smittsam sjukdom
tartuntojen leviäminen	smittspridning	smittspridning spridning av viruset	smittspridning
tartuttavuusluku	smittsamhetstal reproduktionstal	R0-värde reproduktionstal	R-tal reproduktionstal
tehohoito	intensivvård	intensivvård	intensivvård
teho-osasto	intensivvårdsav- delning intensivvård	intensivvårdsav- delning	intensivvårdsav- delning
turvaväli	säkerhetsavstånd	säkerhetsavstånd säkert avstånd skyddsavstånd	säkerhetsavstånd
vasta-aine	antikropp	antikropp	antikropp
vasta-ainetesti	antikroppstest genom att testa för antikroppar	antikroppstest	antikroppstest
väsymys	trötthet	trötthet	trötthet
yskä	hosta	hosta	hosta

SUOMENKIELINEN LYHENNELMÄ

Termit viranomaisteksteissä. Tutkimus termien ja ilmauksien kääntämisestä suomesta ruotsiin THL:n lehdistötiedotteissa.

Johdanto

Kaikki suomalaiset joutuvat jossain vaiheessa elämäänsä tekemisiin viranomaisten ja sen myötä myös viranomaistekstien kanssa. Viranomaisviestintä kuuluu viranomaisten keskeisiin tehtäviin ja on tärkeä osa yhteiskuntaa, jossa tiedon saavutettavuudelle annetaan yhä enemmän painoarvoa. Suomessa viranomaisten viestintää säätelevät muun muassa laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (1999/621) sekä kielilaki (2003/423), joiden mukaan viranomaisilla on velvollisuus välittää tietoa ja viestiä väestön (ts. kansalaisten) kanssa lainsäädännön puitteissa molemmilla kansalliskielillä. Tämä puolestaan edellyttää usein viranomaistekstien kääntämistä kansalliskieltemme suomen ja ruotsin välillä, joka on myös tämän tutkimuksen aiheena.

Tutkimuksessani käsittelen viranomaistekstejä, tarkemmin sanottuna lehdistötiedotteita. Tarkoitukseni on tutkia koronavirukseen liittyvien termien ja ilmauksien kääntämistä suomesta ruotsiin Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (tästedes THL) julkaisemissa lehdistötiedotteissa. Tutkimukseni avulla haluan selvittää, missä määrin kyse on kulttuurinsisäisestä kääntämisestä, kun termejä ja ilmauksia käännetään suomesta ruotsiin. Tutkimusaineisto koostuu suomenkielisistä termeistä ja ilmauksista ja niiden ruotsinkielisistä käännösvastineista, jotka on poimittu THL:n maaliskuussa 2020 ja tammi-helmikuussa 2022 julkaisemista suomen- ja ruotsinkielisistä lehdistötiedotteista. Täydentävinä aineistoina toimivat valtioneuvoston kanslian ja Ruotsin kielineuvoston (ruot. Språkrådet) julkaisemat sanastot.

Tutkimuksessani pyrin selvittämään 1) millaisia koronavirukseen liittyviä termejä ja ilmauksia THL:n lehdistötiedotteissa esiintyy ja 2) miten kyseiset termit ja ilmaukset on käännetty suomesta ruotsiin. Analyysi jakautuu näin ollen kahteen vaiheeseen: rakenteelliseen analyysiin ja käännösanalyysiin. Rakenteellisessa analyysissä selvitän, millaisia termit ovat rakenteeltaan, kun taas käännösanalyysin keskiössä ovat suomenkielisten termien ruotsinkieliset käännösvastineet.

Aihevalintaa voidaan perustella siten, että suomesta ruotsiin käännettäessä tulisi mahdollisuuksien mukaan noudattaa ruotsin yleiskielen normeja. Tämä koskee pääasiassa lakikieltä, mutta myös viranomaistekstejä ylipäätään. (Ks. esim. Slaf 2017.) Koska ruotsinkieliset viranomaistekstit ovat Suomessa yleensä käännöksiä (Lassus 2017b, 111), on tärkeää selvittää, missä määrin kyse on kulttuurinsisäisesti tuotetuista käännöksistä.

Kulttuurinsisäistä kääntämistä, toisin sanoen kääntämistä kahden eri kielen välillä saman kulttuurin sisällä, on tutkittu melko vähän Suomessa ja muissa sellaisissa maissa, joissa on kaksi tai useampi virallinen kieli (Hartama-Heinonen 2014, 120–122). Siksi toivonkin tutkimuksellani olevani edistävä kulttuurinsisäisen kääntämisen tutkimusta niin Suomessa kuin kansainvälisellä tasolla. Sen lisäksi, että tutkimukseni täyttää tutkimusaukon, siitä voi olla hyötyä myös kääntäjille – ei ainoastaan Suomessa vaan myös Ruotsissa, jossa viranomaistekstien kääntäminen kieliparissa ruotsi–suomi on vakiintunut käytäntö yhteiskunnan eri aloilla.

Teoreettinen tausta

Viranomaistekstien kääntäminen ja kulttuurinsisäinen kääntäminen eivät ole olleet erityisen yleisiä tutkimusaiheita Suomessa. Kulttuurinsisäinen kääntäminen ei ole uusi ilmiö käännettieteen alalla, mutta vasta 2010-luvulla tutkijat ovat alkaneet osoittaa kiinnostusta sitä kohtaan. Suomessa kulttuurinsisäistä kääntämistä on tutkinut pääasiassa Ritva Hartama-Heinonen (2014; 2017; 2018). Tutkimuksissaan Hartama-Heinonen on esimerkiksi tarkastellut kulttuurinsisäistä kääntämistä ja sen mahdollista ongelmattomuutta suomalaisen käänneuskulttuurin ilmiönä.

Kulttuurinsisäinen kääntäminen on kieltenvälisen kääntämisen muoto, joka tapahtuu kahden samassa maassa ja kulttuurissa puhuttavan virallisen kielen välillä. Kulttuurinsisäinen kieltenvälinen kääntäminen on maailmanlaajuisesti melko harvinaista, mutta virallisesti kaksi- ja monikielisissä maissa, kuten Suomessa, Kanadassa, Sveitsissä ja Belgiassa, se on vakiintunut käytäntö ja olennainen osa toimivaa ja kielellisesti tasa-arvoista yhteiskuntaa. (Hartama-Heinonen 2018, 19–20.) Kulttuurinsisäisellä kääntämisellä on näkyvä rooli suomalaisessa käänneuskulttuurissa, kun puhutaan kieliparissa suomi–ruotsi tapahtuvasta kääntämisestä. Se ei kuitenkaan ole ainoa kielenkäyttöömme vaikuttava tekijä, vaan Euroopan unionilla ja Ruotsilla on vaikutusta virkakieleen ja kielenkäyttöön ylipäätään (Hartama-Heinonen 2014, 123).

Viranomaistekstejä ja niiden kääntämistä Suomessa ovat sen sijaan tutkineet esimerkiksi Jannika Lassus (2010; 2017a; 2017b), Eveliina Tolvanen (2016) ja Taru Virtanen (2019). Viranomaistekstit ovat viranomaisten pääasiallinen keino kommunikoida kansalaisten kanssa ja tiedottaa heille tärkeistä ja ajankohtaisista asioista. Viranomaisteksteillä tarkoitetaan jonkin viranomaisen tai viranomaiseen rinnastettavan julkisoikeudellisen laitoksen julkaisemia ja tuottamia tekstejä (Tolvanen 2016, 19). Suomessa viranomaistekstejä käännetään ensi sijassa ruotsiin, mutta myös muihin kieliin. Kielilain (2003/423) mukaan viranomaisten laatimia selvityksiä, päätöksiä tai muita vastaavia tekstejä ei tarvitse kääntää sellaisinaan, mutta viranomaisen tulee tavalla tai toisella huolehtia sekä suomen- että ruotsinkielisen väestön tiedonsaantitarpeista.

Viranomaistekstit ovat erikoisalan tekstejä, joissa käytettävä kieli on erikoiskieltä. Erikoiskielellä tarkoitetaan kielimuotoa, jota käytetään yleensä asiantuntijoiden välisessä viestinnässä tietyllä erikoisalalla ja jonka tunnusmerkkejä ovat termistö ja tietyt tyylilliset ja syntaktiset piirteet (Nuopponen & Pilke 2010, 58–59; TEPA-termipankki 2022a). Erikoiskieltä tarkastellaan usein suhteessa yleiskieleen, joka nähdään erikoiskielen vastakohtana.

Erikoiskielille ja kaikille erikoisalan teksteille on ominaista, että niissä esiintyy termejä ja ilmauksia (Laurén 1993, 93). Tässä tutkimuksessa *termillä* tarkoitetaan jollakin erikoisalalla yleiskäsitteen nimityksenä käytettävää kielellistä ilmausta (Kuhmonen 1999, 180). Termi voi kirjainten lisäksi sisältää numeroita, merkkejä ja symboleja. Yleensä termit ovat substantiiveja, mutta myös verbit ja adjektiivit voivat toimia itsenäisinä termeinä. (Nuopponen & Pilke 2010, 61–62.)

Koska useat termit ovat ulkoasultaan yleiskielen sanojen ja ilmausten kaltaisia, termien ja yleiskielen sanojen erottaminen toisistaan voi toisinaan olla vaikeaa. Merkittävä ero yleissanan ja termin välillä on kuitenkin se, että yleiskielen sanojen merkitys riippuu tekstiyhteydestä, kun taas termien merkitys ei. Termit kuuluvat tietyille erikoisaloille, jolloin niillä on yleisesti ottaen rajatumpi käyttöalue kuin yleiskielen sanoilla ja ilmauksilla. (Nuopponen & Pilke 2010, 70.)

Viranomaistekstit, kuten muutkin erikoisalan tekstit, sisältävät paljon termejä ja vakiintuneita ammatillisia ilmauksia eri erikoisaloilta (Lassus 2017a, 99). Erikoisalan teksteissä termeillä ilmaistaan jonkin käsitejärjestelmän tiettyä käsitettä. Kankaanpää (2006, 89) selittää, että koska termi viittaa tietyn, erikoiskielessä tarkasti määritellyn käsitejärjestelmän osaan ja siten koko

taustalla olevaan käsitejärjestelmään, termien käyttö lisää tekstin yksityiskohtaisuutta. Mutta vaikka viranomaisteksteissä esiintyykin paljon termejä, erityisesti viranomaisten lehdistötiedotteissa suositaan yleiskielen sanastoa (Kankaanpää 2006, 91). Tyyllillisesti vapaamman yleiskielen käyttö voi auttaa lukijaa ymmärtämään monimutkaisiakin aiheita käsittelevien tekstien sisällön paremmin (Lassus 2017a, 98–99).

Viranomaisteksteissä termien avulla siis välitetään eri erikoisaloihin liittyvää edistynyttä tietoa. Tämän vuoksi termien yhtenäinen ja johdonmukainen käyttö on tärkeää. Vaatimus selkeästä ja ymmärrettävästä virkakielestä edellyttää, että sanoja, ilmauksia ja termejä käytetään johdonmukaisesti. Jotta lukija ymmärtää tekstin sisällön ja osaa toimia oikein sen mukaan, hänen täytyy voida olettaa, että sanoilla ja ilmauksilla on sama merkitys koko tekstissä ja muissa saman aihealueen teksteissä. (Slaf 2017, 139.)

Termien yhtenäinen ja johdonmukainen käyttö ei ole tärkeää ainoastaan viranomaisteksteissä tai tietyn aihealueen sisällä, vaan myös kansainvälisissä yhteyksissä. Ensinnäkin Suomessa käytettävän ruotsinkielisen virkakielen tulisi erota mahdollisimman vähän Ruotsissa käytettävästä virkakielestä, myös terminologian osalta (Slaf 2017, 50). Toiseksi EU on toimielin, joka tuottaa uusia termejä nopeaan tahtiin (Nuopponen & Pilke 2010, 74). Ruotsinkieliset EU-tekstit ovat Suomelle ja Ruotsille yhteisiä, minkä vuoksi on tärkeää käyttää molemmissa maissa samoja termejä mahdollisimman pitkälle (Reuter 2014, 21–22). Tästä poikkeuksena ovat kuitenkin finlandismit, toisin sanoen sanat ja ilmaukset, joita käytetään ainoastaan tai pääasiassa Suomessa, tai joita Suomessa käytetään eri merkityksessä kuin Ruotsissa (Reuter 2014, 14).

Menetelmä ja aineisto

Tutkimuksen aineisto koostuu suomenkielisistä koronavirukseen liittyvistä termeistä ja ilmauksista ja niiden ruotsinkielisistä käänkösvastineista. Termit käänkösvastineineen on poimittu THL:n maaliskuussa 2020 (2020a; 2020b) ja tammi-helmikuussa 2022 (2022a; 2022b) julkaisemista koronavirusta käsittelevistä suomen- ja ruotsinkielisistä lehdistötiedotteista. Täydentävänä aineistona toimivat valtioneuvoston kanslian (2021) ja Ruotsin kielineuvoston (2020a; 2020b; 2021) julkaisemat sanastot.

Päätin kerätä aineistoni THL:n lehdistötiedotteista siksi, että THL on suomalaisessa yhteiskunnassa merkittävässä asemassa, ja sen rooli tiedonvälittäjänä on koronapandemian aikana korostunut. THL on vastannut esimerkiksi ajantasaisen epidemiologisen tilannekuvan kokoamisesta ja ylläpidosta valtakunnallisella ja alueellisella tasolla (Voipio-Pulkki 2021, 26). Lisäksi tartuntatautilaki (2016/1227) velvoittaa THL:ää tiedottamaan väestöä tartuntatautien seurannasta ja torjunnasta sekä antamaan ohjeita tartunnan välttämiseksi ja leviämisen estämiseksi. Koska THL on keskushallintoviranomainen ja sen myötä kaksikielinen, tulee sen ilmoitusten, kuulutusten ja julkipanojen sekä muiden yleisölle annettavien tiedotteiden olla suomen ja ruotsin kielellä (Kielilaki 2003/423).

Aineisto on rajattu siten, että ainoastaan seuraavat sanat ja ilmaukset lasketaan termeiksi. Ne 1) ovat joko substantiiveja tai adjektiiveja, 2) viittaavat yleiskäsitteeseen ja 3) esiintyvät sekä valtioneuvoston kanslian (2021) sanastossa että yhdessä tai useammassa kielineuvoston (2020a; 2020b; 2021) sanastossa. Synonyymeja tai poikkeavia sanamuotoja (esim. *coronasmitta* – *coronavirussmitta*) ei ole laskettu mukaan tutkimusaineistoon.

Valtioneuvoston kanslian (2021) ja Ruotsin kielineuvoston (2020a; 2020b; 2021) julkaisemat sanastot toimivat pohjana THL:n lehdistötiedotteissa esiintyvien koronaan liittyvien termien ja ilmauksien määrittämiselle. Sanastojen avulla olen pyrkinyt rajaamaan termien ja ilmausten määrää ja varmistamaan, että keräämäni aineisto on olennaista tutkimuksen tarkoituksen kannalta. Valtioneuvoston kanslian (2021) suomi–ruotsi-kielisuunnassa laadittu sanasto on osa monikielistä sanastoa, johon on koottu koronavirustautiin (COVID-19) ja poikkeusoloihin liittyviä termejä ja ilmaisuja. Sanasto ei ole virallinen tai normittava, ja termit ja etenkin fraasit ovat usein vain ehdotuksia, eivät välttämättä vakiintuneita tai ainoita hyväksyttäviä vaihtoehtoja. (Valtioneuvoston kanslia 2021.) Sanaston lähtökohtana on suomalainen kulttuuri ja suomalaiset olosuhteet.

Kolme muuta sanastoa ovat Ruotsin kielineuvoston ruotsi–suomi-kielisuunnassa laadittu koronasanasto (2020b) sekä uudissanastot (2020a; 2021) kielisuunnassa ruotsi–ruotsi. Sanastojen lähtökohtana on ruotsalainen yhteiskunta ja ruotsalaiset olosuhteet, minkä vuoksi ne ovat hyvä vertailukohta suomalaisessa kulttuurissa käytettäville termeille ja ilmauksille. Koronasanasto sisältää noin 100 koronaan ja koronakriisiin liittyvää termiä ja ilmausta, kun taas uudissanastoissa tuodaan esiin uusia kieleen tulleita sanoja ja ilmauksia. Kumpikin

uudissanasto sisältää myös koronavirukseen liittyviä ilmauksia, minkä vuoksi ne on otettu osaksi tämän tutkimuksen täydentävää aineistoa. (Ruotsin kielineuvosto 2020b; 2022b.)

Tutkimusmenetelmä on laadullinen, ja se perustuu tekstiaineiston tarkasteluun. Aloitin analyysini niin, että luin huolellisesti läpi kaikki lehdistötiedotteet, poimin niistä koronaan liittyviä termejä ja ilmauksia ja loin niiden pohjalta sanaston. Tämän jälkeen tarkistin, esiintyvätkö termit ja ilmaukset sekä valtioneuvoston kanslian (2021) että kielineuvoston (2020a; 2020b; 2021) sanastoissa. Karsittuani pois ylimääräiset termit sijoitin jäljelle jääneet termit ja ilmaukset taulukkoon ja etsin niille käänkösvastineita tarkastelemalla suomenkielisiä lähtötekstejä ja ruotsinkielisiä käänköksiä rinnakkain. Lopuksi luokittelin termit ja ilmaukset kategorioihin voidakseni analysoida niitä.

Analyysi jakautuu kahteen osaan: rakenteelliseen analyysiin ja käänkösanalyysiin. Rakenteellisessa analyysissä selvitan, millaisia termejä ja ilmauksia THL:n lehdistötiedotteissa esiintyy. Termit ja ilmaukset luokitellaan kahteen pääkategoriaan rakenteensa perusteella: yksiosaisiin termeihin ja moniosaisiin termeihin. Yksiosaisiin termeihin luokitellaan termit, jotka koostuvat yhdestä sanasta. Niitä ovat yksinkertaiset termit (esim. *feber*), johdetut termit (esim. *trötthet*), yhdyssanatermit (esim. *distansarbete*) ja lyhennetyt termit (esim. *GMO*). Moniosaiset termit sen sijaan ovat termejä, jotka koostuvat useammasta kuin yhdestä sanasta. Ne voivat esimerkiksi koostua substantiiveista, joilla on adjektiivinen määrite (esim. *smittsam sjukdom*), verbistä ja partikkelista (esim. *bromsa upp*) tai pidemmistä fraaseista, jotka sisältävät prepositioita (esim. *avveckling av restriktionerna*). (Nuopponen & Pilke 2010, 62.) Moniosaisia termejä ei analyysissä luokitella erikseen alakategorioihin, vaan niitä käsitellään yhdessä. Lisäksi on huomautettava, että ruotsin ja suomen eroista johtuen moniosaisiksi termeiksi on laskettu sellaiset termit, jotka sisältävät prepositioiden sijaan sijapäätteitä.

Käänkösanalyysissä pyrin selvittämään, miten koronaan liittyviä termejä ja ilmauksia on käännetty suomesta ruotsiin. Toisin sanoen tarkastelen, millaisia ruotsinkielisiä käänkösvastineita THL:n lehdistötiedotteissa esiintyy suomenkielisille termeille ja ilmauksille. *Käänkösvastineella* tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kohdekielen sanaa tai ilmausta, jota käytetään lähtökielen sanan tai ilmauksen vastineena (Ingo 1991, 82).

Käänkösvastineita voi Ingon (1991, 82) mukaan tarkastella eri näkökulmista ja luokitella eri tavoin. Tässä tutkimuksessa keskityn käänkösvastineiden merkitysaspektiin ja pragmaattiseen

aspektiin, joiden perusteella vastineet voidaan jakaa neljään kategoriaan. Kategoriat ovat semanttinen vastine, semanttisesti muuntuva vastine, käyttövastine ja kontekstivastine.

Käännösvastinetta voidaan pitää semanttisena vastineena, kun vastineen semanttinen sisältö vastaa kokonaan tai suurelta osin lähtökielen sanan tai ilmauksen semanttista sisältöä (Ingo 1991, 89). Esimerkiksi suomenkielinen termi *riskiryhmä* ja sen ruotsinkielinen vastine *riskgrupp* voidaan luokitella tähän kategoriaan, sillä sanojen semanttinen sisältö on identtinen kummassakin kielessä. Semanttisesti muuntuva vastine puolestaan on käännösvastine, jonka semanttisessa sisällössä esiintyy merkittäviä eroja lähtökielen sanaan verrattuna (mt.). Käännösvastine voi esimerkiksi olla synonyymi tai yläkäsite lähtökielen sanalle, jolloin sen semanttinen sisältö eroaa lähtökielen sanan semanttisesta sisällöstä. Tästä on kyse esimerkiksi silloin, kun suomenkielinen termi *koronavirus* saa käännösvastineen *virus*.

Käyttövastineiksi luokitellaan vastineet, joita käytetään vakiintuneita vastineina tietyille vieraskielisille sanoille tai ilmauksille, tai jotka mahdollisista semanttisista ja muista eroista huolimatta ovat hyviä ja toimivia käännösvastineita (Ingo 1991, 90). Esimerkiksi ruotsin kielen sana *munskydd* on hyvin tyypillinen käyttövastine, sillä sitä käytetään vakiintuneena vastineena suomen *kasvomaski*-termille, vaikka sanojen semanttinen sisältö eroaa toisistaan huomattavasti. Kontekstivastine taas merkitsee sitä, että käännösvastineen valinnassa on otettu huomioon vastaanottajan tarpeet sekä kulttuurierojen ja muiden taustatekijöiden edellyttämät muutokset. Kontekstivastineiksi voidaan luokitella esimerkiksi tekstitäydennykset, ylimääräiset selitykset ja sellaiset poikkeavat käännösratkaisut, jotka johtuvat lähtö- ja kohdekielen eroista. (Ingo 1991, 90–91.) Analyysissa painotetaan erityisesti viimeksi mainittua tekijää: oman tulkintani mukaan kyse on kontekstivastineesta silloin, kun suomenkielinen termi (esim. *vasta-ainetestti*) käännetään ruotsiin esimerkiksi verbifraasin avulla (*att testa för antikroppar*).

Keskeiset tulokset

Analyysin ensimmäisessä osassa tarkoituksena on selvittää, millaisia termejä ja ilmauksia THL:n lehdistötiedotteissa esiintyy. Rakenteellinen analyysi osoittaa, että lehdistötiedotteissa esiintyy sekä yksi- että moniosaisia termejä. Analyysistä käy tarkemmin ilmi, että yksiosaisista termeistä erityisesti yksinkertaiset termit (esim. *oire*, *kuume*) ja johdetut termit (esim. *oireeton*, *väsytys*) ovat yksinkertaisen rakenteensa vuoksi yleiskielisempiä kuin sellaiset termit, jotka

koostuvat useammasta leksikaalisesta elementistä. Yksinkertaisia ja johdettuja termejä voidaan usein käyttää sellaisenaan yleiskielessä, mutta niillä voi olla myös laajempi yleiskielinen merkitys.

Toisin kuin yksinkertaiset termit ja johdetut termit, yhdyssanatermit (esim. *pisaratartunta*, *lähikontakti*), lyhennetyt termit (esim. *covid-19*) ja moniosaiset termit (esim. *tartuntojen leviäminen*) soveltuvat rakenteensa vuoksi huonommin yleiskieleen ja ovat näin ollen erikoiskielisempiä. Tämän tyyppisillä termeillä on tarkasti rajoitettu merkitys, joka liittyy tiettyyn erikoisalaan, ja niiden avulla voidaan ilmaista täsmällistä, erikoisalakohdaista tietoa hyvin tiiviissä muodossa. Termien monimutkainen rakenne rajoittaa kuitenkin usein mahdollisuuksia käyttää termejä yleiskielessä muissa kuin tieteellisissä yhteyksissä.

Analyysin toisessa osassa tarkastelun kohteena ovat käänkösvastineet. Tarkoituksena on selvittää, miten termejä ja ilmauksia on käännetty suomesta ruotsiin, sekä missä määrin kyse on kulttuurinsisäisesti tuotetuista käänköksistä. Analyysissa käänkösvastineet luokitellaan semanttisiin vastineisiin, semanttisesti muuntuviin vastineisiin, käyttövastineisiin ja kontekstivastineisiin.

Käänkösanalyysin perusteella voidaan todeta, että yleisesti ottaen on vaikea sanoa, kummasta kulttuurikontekstista käänkösvastineet ovat peräisin. Käänkösvastineiden alkuperäinen kulttuurikonteksti voidaan tarkistaa vertaamalla lehdistötiedotteissa esiintyviä termejä suomalaista kulttuuria edustavan valtioneuvoston kanslian (2021) ja ruotsalaista kulttuuria edustavan Ruotsin kielineuvoston (2020a; 2020b; 2021) sanastoissa esiintyviin termeihin ja vastineisiin. Kaikki tutkimusaineistoon sisältyvät käänkösvastineet eivät kuitenkaan esiinny sanastoissa. Tämä koskee pääasiassa semanttisesti muuntuvia vastineita ja kontekstivastineita, minkä vuoksi ei voida sanoa, ovatko näihin kategorioihin kuuluvat käänkösvastineet peräisin suomalaisesta vai ruotsalaisesta kulttuurista.

Tutkimustulokset osoittavat, että semanttisista vastineista suurin osa esiintyy sellaisenaan sekä valtioneuvoston kanslian (2021) että kielineuvoston (2020a; 2020b) sanastoissa. Tämä puolestaan tarkoittaa sitä, että kyseisiä vastineita todennäköisesti käytetään sekä ruotsalaisessa että suomalaisessa kulttuurissa. Tällaisia vastineita ovat esimerkiksi *riskgrupp* ('riskiryhmä') ja *sjukdomen covid-19* ('covid-19-tauti'). Tutkimusaineistoon sisältyy kuitenkin myös sellaisia semanttisia vastineita, jotka eivät ole samoja suomalaisessa ja ruotsalaisessa kulttuurissa, kuten

vastineet *grundsjukdom* ('perussairaus') ja *smittsamhetstal* ('tartuttavuusluku'). Tällaiset käänkösvastineet, jotka eivät ole vakiintuneita ilmauksia ruotsin yleiskielessä, ovat todennäköisesti kulttuurinsisäisen kääntämisen tulosta. Niitä voidaan näin ollen pitää finlandismeina, tarkemmin sanottuna käännöslainoina suomen kielestä.

Analyysin perusteella myös käyttövastineita esiintyy sekä valtioneuvoston kanslian (2021) että kielineuvoston (2020a; 2020b) sanastoissa, osa sellaisenaan, osa synonyymeina vastaaville käsitteille. Esimerkkejä tutkimusaineistossa esiintyvistä käyttövastineista ovat muun muassa *underliggande sjukdom* ('perussairaus'), *munskydd* ('kasvomaski') ja *reproduktionstal* ('tartuttavuusluku'). Analyysistä käy ilmi, että näitä termejä käytetään vakiintuneina käänkösvastineina sekä ruotsalaisessa että suomalaisessa kulttuurissa, joten ei voida sanoa tarkalleen, kummasta kulttuurista ne ovat peräisin. Kokoavasti voidaan kuitenkin todeta, että käyttövastineet eivät ole kulttuurinsisäisen kääntämisen tulosta, sillä niitä käytetään myös erillisinä termeinä ruotsalaisessa kulttuurissa.

Loppupäätelmät

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää, millaisia termejä ja ilmauksia THL:n lehdistötiedotteissa esiintyy ja miten kyseiset termit ja ilmaukset on käännetty suomesta ruotsiin. Pääkysymykseni oli, missä määrin kyse on kulttuurinsisäisestä kääntämisestä, kun viranomaisteksteissä esiintyviä termejä ja ilmauksia käännetään kieliparissa suomi–ruotsi.

Tutkimusaineisto koostui suomenkielisistä koronavirukseen liittyvistä termeistä ja ilmauksista ja niiden ruotsinkielisistä käänkösvastineista, jotka poimittiin THL:n koronavirusta käsittelevistä lehdistötiedotteista. Täydentävinä aineistoina käytettiin valtioneuvoston kanslian ja Ruotsin kielineuvoston laatimia sanastoja. Tutkimusmenetelmä oli laadullinen, mikä tarkoitti käytännössä tekstiaineiston läpikäyntiä ja tarkkaa selontekoa siitä, 1) millaisia termejä ja ilmauksia lehdistötiedotteissa esiintyy ja 2) miten kyseiset termit ja ilmaukset on käännetty suomesta ruotsiin. Analyysi jakautui kahteen osaan: rakenteelliseen analyysiin ja käänkösanalyysiin. Rakenteellisessa analyysissä termit luokiteltiin kategorioihin rakenteensa perusteella (ks. Nuopponen & Pilke 2010, 62), ja käänkösanalyysissä termit vastineineen luokiteltiin kategorioihin vastinetyypin perusteella (ks. Ingo 1991, 81–91).

Aloitin analyysityön rakenteellisesta analyysistä, joka osoitti, että THL:n lehdistötiedotteissa esiintyy sekä yksiosaisia että moniosaisia termejä. Yksiosaisista termeistä yksinkertaiset termit ja johdetut termit ovat selkeästi yleiskielisempiä kuin sellaiset termit, jotka koostuvat useammasta leksikaalisesta elementistä. Yhdyssanatermit, lyhennetyt termit ja moniosaiset termit sitä vastoin ovat erikoiskielisempiä, ja niiden avulla voidaan ilmaista erikoisalakohtaista tietoa hyvin tiiviissä muodossa.

Sekä yleiskielisten että erikoiskielisten termien käyttö THL:n lehdistötiedotteissa on perusteltua viestintätilanteen nojalla. THL on viranomainen, joten sen lehdistötiedotteita voidaan pitää viranomaisteksteinä. Viranomaistekstien tehtävänä on tiedottaa tärkeistä ja ajankohtaisista asioista yhtäältä asiantuntevalla, mutta toisaalta selkeällä ja ymmärrettävällä tavalla. Erikoiskielisten termien avulla viranomaisteksteissä välitetään edistynyttä tietoa, kun taas yleiskieliset termit auttavat lukijaa ymmärtämään tekstin sisällön. Termien käyttö lisää niin ikään tekstien tarkkuutta ja yksityiskohtaisuutta.

Käännösanalyysissa pyrin sitä vastoin selvittämään, millaisia ruotsinkielisiä käännösvastineita THL:n lehdistötiedotteissa esiintyy suomenkielisille termeille ja ilmauksille. Lisäksi halusin selvittää, mitkä vastineet olivat saaneet vaikutteita suomen kielestä ja kulttuurista, ja mitkä vastineet puolestaan olivat peräisin ruotsalaisesta kulttuurista. Analyysi osoitti, että yleisesti ottaen on vaikea sanoa tarkasti, kummasta kulttuurista käännösvastineet ovat peräisin. Analyysin perusteella vain pieni osa THL:n ruotsinkielisissä lehdistötiedotteissa esiintyvistä käännösvastineista on kulttuurinsisäisen kääntämisen tulosta. Suurin osa vastineista esiintyi nimittäin sekä suomalaisessa että ruotsalaisessa kulttuurissa, mikä selvisi vertaamalla lehdistötiedotteissa esiintyviä käännösvastineita valtioneuvoston kanslian (2021) ja Ruotsin kielineuvoston (2020a; 2020b; 2021) sanastoissa esiintyviin termeihin ja vastineisiin. Kokoavasti voidaan siis todeta, että kulttuurinsisäinen kääntäminen on vähäistä, kun termejä ja ilmauksia käännetään suomesta ruotsiin THL:n lehdistötiedotteissa.

Tutkimuksen voidaan sanoa osittain saavuttaneen tavoitteensa, osittain ei. Kuten edeltä käy ilmi, onnistuin selvittämään rakenteellisessa analyysissä, millaisia termejä ja ilmauksia THL:n lehdistötiedotteissa esiintyy. Käännösvastineiden ja kulttuurinsisäisesti tuotettujen käännösten tutkiminen oli sen sijaan vaikeampaa. Ensinnäkin huomasin analyysin aikaisessa vaiheessa, että aineiston rajaus oli monella tapaa ongelmallinen. Tutkimuksessa täydentävinä aineistoina käytetyt sanastot auttoivat hyvin aineiston rajaamisessa, mutta samalla ne olivat myös rajoittava

tekijä. Koska ainoastaan sellaiset termit ja ilmaukset, jotka esiintyivät sekä valtioneuvoston kanslian että kielineuvoston sanastoissa, laskettiin termeiksi, en ole ottanut mukaan synonyymeja tai poikkeavia sanamuotoja. Tämä pienensi otantaa ja analysoitavien termien ja ilmausten määrää huomattavasti, eikä tutkimus näin ollen anna kattavaa kokonaiskuvaa THL:n lehdistötiedotteissa käytetyistä termeistä ja ilmauksista.

Toiseksi käyttämäni kategoriat soveltuivat melko huonosti tutkimukseen. Rakenteellisessa analyysissä termejä ja ilmauksia käsiteltiin suomeksi, mikä oli ongelmallista kielellisestä näkökulmasta. Koska Nuopposen ja Pilkkeen (2010, 62) termien rakenteeseen perustuva luokittelu oli tarkoitettu ruotsinkielisille termeille ja ilmauksille, jouduin muokkaamaan muutaman kategorian määritelmää niin, että ne kattaisivat myös suomenkieliset termit. Tämä koski pääasiassa moniosaisten termien määritelmiä.

Myös käänösanalyysissä jouduin muokkaamaan muutaman kategorian määritelmää tutkimuksen tarkoituksen mukaiseksi. Tämä koski erityisesti semanttisesti muuntuvan vastineen ja kontekstivastineen määritelmiä. Ingon vastinetyyppien määritelmät olivat ylipäätään merkitykseltään häilyviä ja vaikeasti tulkittavia, minkä vuoksi käänösvastineiden luokittelu kategorioihin oli hankalaa.

Ongelmista huolimatta tutkimuksessa ilmeni tärkeää tietoa termien ja ilmausten kääntämisestä sekä termien käytöstä viranomaisteksteissä. Jos termien käyttöä THL:n lehdistötiedotteissa haluttaisiin tutkia enemmän, tutkimusaineisto voitaisiin kerätä pidemmän ajanjakson aikana julkaistuista lehdistötiedotteista, ja niissä käytettyjä termejä voitaisiin verrata valtioneuvoston kanslian (2021) koronasanastossa esiintyviin termeihin. Lisäksi THL:n lehdistötiedotteissa käytettyjen koronavirukseen liittyvien termien ja ilmausten kääntämistä voitaisiin tarkastella vertaamalla lehdistötiedotteiden käänösvastineita valtioneuvoston kanslian sanastossa esiintyviin termivastineisiin. Tällainen tutkimus tarjoaisi tietoa siitä, onko käänöksissä pyritty käyttämään vastineita, jotka valtioneuvoston kanslian mukaan ovat vakiintuneita ja hyväksyttäviä, vai onko käänösvastineita haettu muista yhteyksistä.

Tulevissa tutkimuksissa termien ja ilmausten kääntämistä voitaisiin tarkastella eri viranomaisten julkaisemissa erityyppisissä viranomaisteksteissä, kuten ohjeistuksissa, lausunnoissa, selvityksissä, päätöksissä ja esitteissä. Kulttuurinsisäistä kääntämistä puolestaan voitaisiin tutkia erityisesti Suomessa käytettävässä ruotsalaisessa lakikielessä, jonka tulisi

suositusten mukaan poiketa mahdollisimman vähän Ruotsissa käytettävästä lakikielestä. Siten kulttuurinsisäisen kääntämisen erikoislaatuisuuteen voitaisiin keskittyä teksteissä, jotka todennäköisesti sisältävät paljon kulttuurisidonnaisia käsitteitä.